

Verplaatsen in daders, een stap te ver?

De bereidheid en consequenties van perspectief nemen onder hulpverleners die met daders werken.

Effi van den Heuvel

s1270745

Masterthesis

Faculteit der Gedragwetenschappen

Master Psychologie van Conflict, Risico & Veiligheid

Universiteit van Twente

Eerste begeleider: Dr. S. Zebel

Tweede begeleider: Prof. Dr. J.H. Kerstholt

21-11-2014

Voorwoord

Hulpverlening in het algemeen, en hulpverlening aan daders in het bijzonder, heeft mij de afgelopen jaren geïntegreerd maar bovenal gemotiveerd om verder te studeren. Mijn interesse voor forensische hulpverlening is al ruim voor de masteropleiding Psychologie van Conflict, Risico en Veiligheid ontstaan. De mogelijkheid om mijn werkervaring als sociotherapeut in het forensische werkveld te combineren met een wetenschappelijk onderzoek, wilde ik met beide handen aangrijpen. Graag wil ik deze ruimte benutten om een aantal mensen te bedanken. Allereerst gaat mijn dank gaat uit naar alle hulpverleners die mee hebben gewerkt aan het onderzoek. Als mijn begeleider vanuit de Universiteit van Twente wil ik ook graag Dr. S. Zebel bedanken voor zijn ondersteuning, enthousiasme en kennis over gedegen onderzoek. Ook mijn tweede begeleidster Prof. Dr. J.H. Kerstholt, wil ik bedanken voor haar uitgebreide feedback. Tot slot, wil ik bovenal mijn vriend, ouders, zus, zwager en vrienden bedanken, die als geen ander de afgelopen twaalf maanden – en ook lang hiervoor- alles hebben gedaan om mij te steunen. Bedankt.

Samenvatting

Het doel van deze studie is aan te tonen in hoeverre een hulpverlener bereid is tot het nemen van het perspectief van een dader en wat de consequenties van dit perspectief nemen zijn voor de werkalliantie. Er is onderscheid gemaakt in werkoriëntatie van hulpverleners, waarbij een rehabiliterende of correctieve werkoriëntatie zijn gehanteerd. Daarbij is onderzocht in hoeverre de relatie tussen werkoriëntatie en perspectiefname gemodereerd werd door de stereotypiciteit van de daders. Daarnaast is gekeken naar de invloed van de moderator walging op de bereidheid om het perspectief van een dader te nemen. Voor zover bekend is dit het eerste onderzoek dat verschil maakt in werkoriëntatie van hulpverleners en daarbij de modererende rol van stereotypiciteit en walging in deze relaties onderzocht.

De data van dit onderzoek is verzameld door middel van online-vragenlijsten onder 255 hulpverleners die werken met daders van 18 jaar of ouder. Resultaten van dit onderzoek bieden voldoende aanwijzingen waaruit blijkt dat er verschillen zijn in spontaan en geïnstrueerd perspectief nemen. Zo blijkt geïnstrueerd perspectief nemen positieve gevolgen te hebben voor de consequenties van de werkalliantie en verdwijnt het verschil in werkoriëntatie. Over het algemeen blijkt dat bij ambigue daders positievere consequenties voor de werkalliantie optreden. Onverwacht is gevonden dat walging een direct negatief effect heeft op de bereidheid om perspectief te nemen. Walging lijkt dus altijd iets te doen met de bereidheid om perspectief te nemen van een dader. Daarbij modereert een hoge ervaring van walging de relatie tussen werkoriëntatie en perspectiefname. Dat wil zeggen dat hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie bij een hoge ervaring van walging meer bereid zijn om het perspectief van een dader te nemen, dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Deze resultaten worden in de discussie verder besproken.

De resultaten uit dit onderzoek kunnen een bijdrage leveren aan zowel bestaande literatuur over de relatie tussen perspectiefname, stereotypiciteit en daders als over werkoriëntatie en consequenties voor de werkalliantie. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat perspectiefname positieve gevolgen heeft voor de werkalliantie, ongeacht werkoriëntatie.

Abstract

The purpose of this study is to examine the effects of taking the perspective of a criminal offender on the willingness of professionals to take this perspective and the consequences for the working alliance between the professional and the criminal offender. A distinction is made between the work orientation of professionals, a rehabilitative or corrective work orientation were used in this study. It was also examined to what extent the relation between work orientation and taking perspective was moderated by stereotypes of criminal offenders. Besides this, the effects of the moderator loathing on the willingness to take the criminal offenders perspective were examined. To my knowledge this is the first study that makes a distinction in the specific work orientation of professionals and that examines the moderating role of stereotypes and loathing.

An online questionnaire survey was conducted among 255 professionals working with criminal offenders at the age of 18 and over. Results indicate sufficient evidence for a difference between spontaneous and instructed perspective taking. It shows that instructed perspective taking has a positive effect on the consequences for the working alliance and with this, the distinction in workorientation seems to fade. Generally, positive consequences for the working alliance appear with ambiguous offenders. Unexpectedly, loathing seems to have a direct and negative effect on the willingness to take perspective. It appears that loathing always has an effect on the willingness to take the criminal offenders perspective. Besides, a greater experience of loathing seems to have a moderating effect on the relation between work orientation and perspective taking. This means that professionals with a rehabilitative work orientation and with high experience of loathing are more willing to take the perspective of a criminal offender, than professionals with a corrective work orientation. These results will be discussed to a futher degree in the discussion section.

Results from this study may make a contribution in the current knowledge about the relationship between perspective taking, stereotypes and criminal offenders, aswell as work orientation and consequences for the working alliance. There are also indications that perspective taking has positive effects on the working alliance, regardless of work orientation.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
Abstract	4
Inleiding	7
Werkoriëntatie	8
Perspectiefname.....	8
Walging dader als moderator.....	11
Overzicht onderzoek.....	12
Methode.....	13
Procedure.....	13
Respondenten	13
Design.....	14
Manipulatie van de mate van stereotypiciteit veelpleger in case 1	15
Manipulatie van de mate van stereotypiciteit veelpleger in case 2	15
Pilot	16
Meetinstrumenten	16
Voormeting: werkoriëntatie als onafhankelijke variabele.....	17
Walging als modererende, onafhankelijke variabele.....	17
Afhankelijke variabelen.....	17
Resultaten	18
Analyse strategie	18
Beschrijvende statistiek.....	19
Achtergrond factoren.....	27
Discussie & Conclusie.....	28
Beperkingen van het huidige onderzoek	32
Implicaties	33
Referenties.....	34
Bijlage A: Informed Consent Formulier Vragenlijst.....	38
Bijlage B: Vragenlijst.....	39
Bijlage C:Eerste case (spontaan perspectief nemen).....	45
Bijlage D: Tweede case (geïnstueerd perspectief nemen)	47
Bijlage E: Debriefing.....	49
Bijlage F: Beschrijvende statistiek	50
Bijlage G: Betrouwbaarheidsanalyse	51

Bijlage H: Resultaten hoofd- en interactie effecten eerste case	52
Bijlage I: Resultaten hoofd- en interactie effecten tweede case	54

Inleiding

Een 33-jarige man uit Hengelo komt sinds zijn dertiende regelmatig in aanraking met justitie voor overvallen en geweldpleging. Onlangs is R. door de rechtbank in Almelo veroordeeld tot zeven jaar cel en tbs met dwangverpleging voor verschillende overvallen in Hengelo, Almelo en Zutphen (Raad voor de Rechtspraak, 2014). Aangezien R. inmiddels acht jaar in de gevangenis heeft gezeten, vroeg de rechter tijdens de zitting hoe het nu verder met hem moet. R. geeft aan dat hij zijn leven wil verbeteren. Hij wil in de toekomst begeleid wonen, zodat hij een succesvol leven kan leiden. Aangezien R. veroordeeld is tot een gevangenisstraf en tbs-behandeling, zijn er verschillende hulpverleners die te maken krijgen met deze dader en zich mogelijk proberen in te leven in zijn motieven en beweegredenen om tot een gepaste behandeling te komen en herhaling te voorkomen. Vescio, Sechrist en Paolucci, (2003) veronderstellen dat het niet altijd eenvoudig of mogelijk is om onszelf in de positie van iemand te plaatsen die onethisch gedrag heeft vertoond. Toch kan het voor hulpverleners belangrijk zijn om een inschatting te maken van wat een dader denkt, voelt en motiveert door diens perspectief te nemen en op die manier te helpen. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt dan ook: *‘‘In hoeverre is een hulpverlener bereid tot het nemen van het perspectief van een dader en wat zijn de consequenties van dit perspectief nemen voor de werkalliantie?’’*

Werkalliantie, de onderliggende relatie tussen hulpverlener en dader, zou bijdragen aan een verminderde kans op terugval in delictgedrag (i.e. recidive) bij een dader (Serin, Vounge & Briggs, 2003). Een sterke werkalliantie kan de medewerking van de dader stimuleren en zo leiden tot meer openheid en waarheidsgetrouwe informatie wat de effectiviteit van de behandeling mogelijk ten goede komt (Wampold & Brown, 2005). Verondersteld wordt dat bij een goede werkalliantie de dader meer gemotiveerd en ontvankelijker is voor behandeling en toezicht, wat een bijdrage kan leveren in het verminderen van recidive (Ross, Polaschek & Ward, 2008). De werkalliantie is om die reden een belangrijke factor van het veranderingsproces bij de dader (Wampold & Brown, 2005). Verder blijkt uit onderzoek van Martin, Garske, & Davis, (2000) dat empathie vanuit de hulpverlener voor de cliënt een belangrijk onderdeel is voor het ontstaan van een positieve werkalliantie. Empathie wordt ervaren tijdens het proces van perspectiefname (Batson, Chang, Orr & Rowland, 2002). Deze bevinding geeft aanwijzingen voor het idee dat een sterke werkalliantie kan ontstaan nadat perspectief is genomen van een ander en empathie voor die ander is ontstaan. Desalniettemin blijkt dat het nemen van perspectief van een dader en daaruit voortvloeiende consequenties voor de werkalliantie nauwelijks onderzocht is. Deze bevinding is opvallend omdat in veel ander onderzoek met andere doelgroepen het belang van perspectiefname (e.g. Davis, Conklin, Smith, & Luce, 1996; Galinsky, Ku & Wang, 2005) en van een sterke werkalliantie (Serin et al., 2003; Ross, et al., 2008; Wampold & Brown, 2005) naar voren komt. Het huidige onderzoek tracht inzicht te geven in het nemen van perspectief van daders door

hulpverleners en de consequenties voor de werkalliantie, zoals behandelbereidheid en evaluatie van de dader.

Werkoriëntatie

De afgelopen jaren hebben verschillende onderzoeken (Luborsky et al., 1996; Martin et al., 2000) gefocust op de werkalliantie en behaalde behandel- en begeleidingsresultaten. Voornamelijk is onderzoek gedaan naar de karakteristieken van een patiënt en succesvolle behandelmethodes. De individuele bijdrage van een hulpverlener aan de werkalliantie is echter weinig onderzocht. Ross et al. (2008) onderzochten de werkalliantie tussen daders en hulpverleners in het forensische werkveld. Zij veronderstellen, onder meer op grond van het onderzoek van Baldwin, Wampold, & Imel, (2007), dat verschillen tussen hulpverleners zelf, de kwaliteit van de werkalliantie beïnvloeden. Ook Skeem en Manchak (2008) vonden dat verschillen in werkalliantie vooral samenhangen met verschillen tussen hulpverleners en onderscheiden daarbij hulpverleners met een correctieve, rehabiliterende of gecombineerde werkoriëntatie. De correctieve hulpverlener is vooral gericht op bescherming van de samenleving, terwijl de rehabiliterende hulpverlener vooral gericht is op de ondersteuning van daders. Resultaten uit het onderzoek van Lopez en Russell (2008) laten zien dat een gecombineerde werkoriëntatie de meeste kans heeft op succes (i.e. minder recidive). Een gecombineerde werkoriëntatie bestaat enerzijds uit het aspect van controleren, normeren en grenzen stellen (correctief) en anderzijds uit het aspect van ondersteunen, motiveren en re-integreren ook wel rehabilitatie. Met name bij hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie komt weerstand voor in het contact met daders, wat de werkalliantie verstoort. Weerstand wordt gezien als gedrag dat ontstaat wanneer iemand zich in zijn autonomie beperkt voelt en dit uit zich door verzet. Bovendien is de correctieve werkoriëntatie negatief gerelateerd aan het verminderen van recidive (Skeem, Loudon, Polaschek, & Camp, 2007). Daarentegen is een rehabiliterende werkoriëntatie gericht op interactie met een dader en op positieve veranderingen van criminogene gebieden die samenhangen met delictgedrag, hetgeen recidive kan verminderen (Lipsey & Cullen, 2007). Vanuit een rehabiliterende werkoriëntatie volgt de verwachting dat hulpverleners meer bereid zijn om zich te verplaatsen in daders om hen te begrijpen, ondersteunen en motiveren om te komen tot positieve verandering.

Perspectiefname

Perspectiefname is de actieve inbeelding van psychologische ervaringen van anderen (Todd, Bodenhausen, Richeson & Galinsky, 2011; Decety & Jackson, 2006). Perspectiefname kan automatisch gebeuren (spontaan het perspectief van een ander nemen) of opzettelijk (actief proberen te verplaatsen in een ander). In een andere studie wordt het nemen van perspectief beschreven als de bekwaamheid om uit de eigen ervaring te kunnen stappen en de emoties, percepties en motivaties van een ander in te schatten (Galinsky, Magee, Inesi & Gruenfeld, 2006). Twee veel voorkomende manieren van perspectiefname zijn het voorstellen wat de ander denkt, voelt en ervaart of het inbeelden de ander te zijn. Ondanks dat er verschillende definities van perspectiefname zijn, wordt in

dit onderzoek met perspectiefname bedoeld dat men zich kan verplaatsen in de gedachten en gevoelens van anderen, in dit geval daders.

Perspectief nemen als wondermiddel voor de werkalliantie. Over het algemeen kan gesteld worden dat perspectief nemen van een ander persoon kan leiden tot een aantal positieve gevolgen. Volgens Hodges, Clark en Myers (2011) vertoont een individu na het nemen van perspectief meer acceptabel, en pro-sociaal gedrag richting de persoon waar perspectief van is genomen. Ook zou het nemen van perspectief kunnen leiden tot sympathie en het vertonen van (meer) hulpgedrag (Batson, 1991). Een ander positieve uitkomst van perspectief nemen is dat het geassocieerd lijkt te zijn met het constructiever oplossen van problemen (Rizkalla, Wertheim & Hodgson, 2008). Wanneer bijvoorbeeld in een conflictsituatie het perspectief van de ander wordt ingenomen leidt dit tot een adequatere manier van problemen oplossen. Een aantal studies beschrijven ook het verminderen van stereotypering van outgroups na perspectief nemen van een outgroup target (Batson, Early, & Salvarani, 1997; Galinsky, Ku & Wang, 2005). Het proces dat hieraan ten grondslag ligt, is dat wanneer men het perspectief neemt van een ander uit een andere groep er een overlap tussen het zelf en de ander ontstaat, wat vervolgens de twee individuen dichter tot elkaar brengt. Deze ervaring van verbondenheid leidt tot verminderde toegankelijkheid van bestaande stereotypen over outgroups (Galinsky & Moskowitz, 2000; Vescio et al., 2003). In een aantal andere studies werd ook ontdekt dat wanneer het perspectief werd ingenomen van een gestigmatiseerde groep er naast een verhoogde empathie, ook een verhoogde motivatie ontstond om dat individu te helpen (Batson et al., 1997; Batson, et al., 2002; Miller, Gordon, & Buddie, 1999). Wanneer deze positieve uitkomsten worden gegeneraliseerd naar hulpverleners, dan is het mogelijk dat de attitude van de hulpverlener richting een dader verbetert na perspectief nemen, hetgeen een sterke werkalliantie tot gevolg kan hebben. Marshall & Serran, (2004) suggereren dat een positief beeld van de dader een bijdrage levert aan het bereiken van een veranderingsproces.

Averechtse effecten van perspectief nemen voor de werkalliantie. In tegenstelling tot de bevindingen rondom positieve gevolgen van perspectiefname blijkt uit meerdere, recente onderzoeken dat perspectiefname niet altijd hoeft te leiden tot een positiever beeld of tot positieve intenties richting deze persoon. Recent onderzoek van Skorinko en Sinclair (2013) laat zien dat perspectiefname niet per definitie leidt tot afname van stereotypische opvattingen. Als een individu zich stereotypisch gedraagt zal perspectief nemen tot sterkere stereotypering leiden. Daarentegen blijkt dat wanneer een individu zich niet stereotypisch gedraagt, perspectiefname positieve gevolgen kent. Uit onderzoek van Okimoto en Wenzel (2011) uitgevoerd bij random online respondenten, blijkt ook dat het nemen van perspectief van een dader kan bijdragen aan de vermindering van vergeldingsdrang, maar alleen als de intenties van de dader ambigue zijn. Wanneer een dader duidelijke, negatieve intenties heeft nemen gevoelens van wraak juist toe door perspectief nemen. De bevindingen van Skorinko en Sinclair (2013) en van Okimoto en Wenzel (2011) belichten een belangrijke keerzijde van perspectief nemen. Deze keerzijde

suggereert dat perspectiefname juist schadelijk kan zijn voor een individu als deze zich gedraagt volgens een algemeen heersend beeld van de groep waar hij/zij toebehoort. Deze bevindingen maken het interessant om te onderzoeken of soortgelijke effecten optreden bij hulpverleners die werkzaam zijn met daders. Om die reden wordt in het huidige onderzoek de mate van stereotypiciteit van een dader gemanipuleerd, waarbij daders worden beschreven die voldoen aan de criteria voor veelplegers (i.e. daders van 18 jaar of ouder die in hun criminele verleden meer dan tien processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt, waarvan tenminste één in het peiljaar, Ministerie van Justitie, 2005). Veelplegers plegen zoals de naam doet vermoeden, veel en relatief lichte strafbare vergrijpen. Het gaat vooral om vermogensmisdrijven en openlijk geweld. Het grootste deel van de veelplegers is verslaafd aan drank en/of drugs, heeft psychische problemen of een combinatie van beide. Veelplegers worden gezien als meest problematisch op het gebied van succesvolle behandeling, verslaving, lichamelijke gezondheid en huisvesting. Onder deze groep komt ook het hoogste percentage werklozen/arbeidsongeschikten voor (Tollenaar & Van der Laan, 2013). Sinds 1 oktober 2004 is de wettelijke maatregel tot plaatsing in een Inrichting voor Stelselmatige Daders (ISD) in werking getreden. De veelpleger wordt voor een periode van maximaal twee jaar in een forensische instelling geplaatst en kan tijdens deze periode een intensief programma volgen gericht op zijn problematiek en recidivebeperking (Elzinga & Gaarhuis, 2004). In het kader van deze maatregel zijn er verschillende hulpverleners die werkzaam zijn met veelplegers; vanaf het moment dat een veelpleger wordt aangehouden tot en met het moment van terugkeer in de maatschappij. Zoals eerder geschreven, kan het voor een hulpverlener zinvol zijn om het perspectief van een dader te nemen, hetgeen mogelijkwijs een positieve bijdrage kan leveren aan de werkalliantie tussen hulpverlener en dader. Desalniettemin en in overeenkomst met het onderzoek van Okimoto en Wenzel (2011) en Skorinko en Sinclair (2013) is het mogelijk dat perspectief nemen van een veelpleger averechts werkt en afbreuk doet aan de individuele bijdrage van de hulpverlener aan de werkalliantie.

In het huidige onderzoek wordt de mate waarin een veelpleger overeen komt met het algemeen heersende beeld (aangeduid als stereotypisch) versus niet geheel in overeenstemming met het heersende beeld (ambigue) gemanipuleerd. Gebaseerd op eerder onderzoek (e.g. Skorinko & Sinclair, 2013) is de verwachting in het huidige onderzoek dat deelnemers die het perspectief nemen van een ambigue veelpleger deze als minder stereotypisch beoordelen, hetgeen positieve consequenties heeft voor de bereidheid om perspectief te nemen en voor de werkalliantie. De beschreven verwachtingen hebben geleid tot de volgende drie hypothesen:

Hypothese 1: Hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie zijn meer bereid tot het nemen van perspectief van een dader dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie (hoofdeffect) en dit effect is sterker bij daders die zich ambigue gedragen dan bij daders die zich stereotypisch gedragen (i.e. een interactie-effect van werkoriëntatie en de mate van stereotypiciteit op de bereidheid van perspectief nemen).

Hypothese 2: Wanneer een hulpverlener meer bereid is tot het nemen van perspectief van een dader zal perspectiefname leiden tot positievere consequenties voor de werkalliantie, en dit effect is sterker bij daders die zich ambigu gedragen dan bij daders die zich stereotypisch gedragen (i.e. een interactie-effect van de mate van perspectiefname van een dader en stereotypiciteit op de consequenties van perspectief nemen).

Hypothese 3: Hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie rapporteren meer positieve consequenties voor de werkalliantie dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie (hoofdeffect) en dit effect is sterker bij daders die zich ambigu gedragen dan bij daders die zich stereotypisch gedragen (i.e. een interactie-effect van werkoriëntatie en de mate van stereotypiciteit op de consequenties van perspectief nemen).

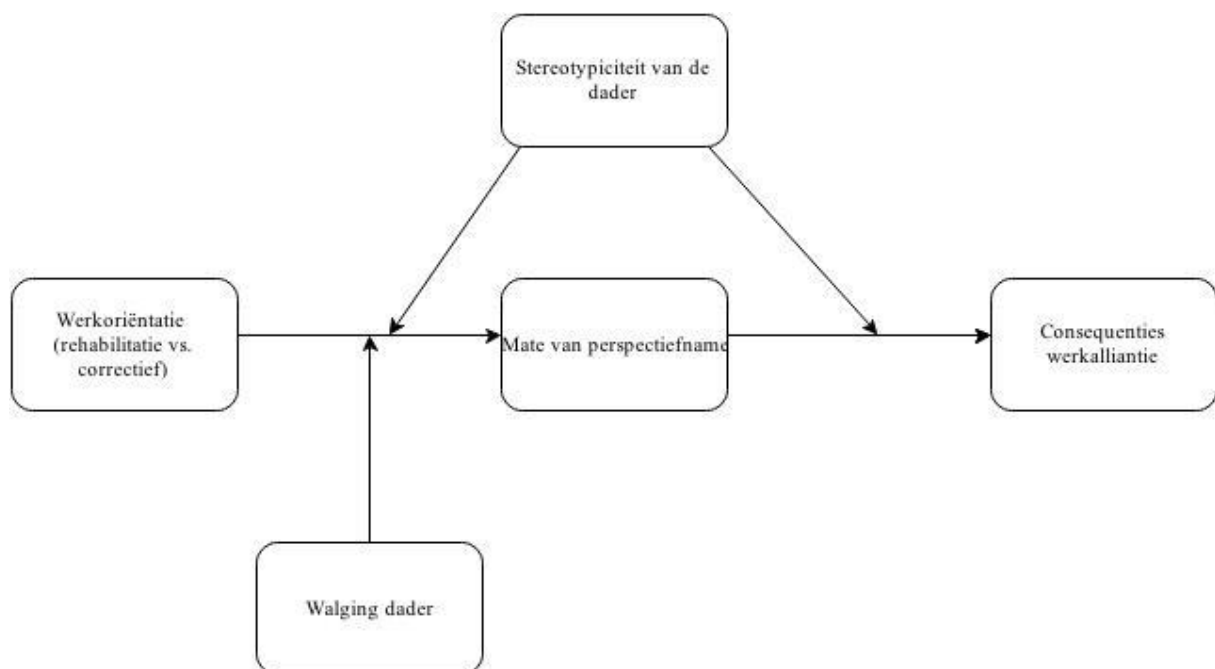
Walging dader als moderator

Hoewel perspectief nemen in het huidige onderzoek centraal staat, is het niet vanzelfsprekend om het perspectief van een dader te nemen. Een overval op een onschuldige vrouw, seksueel misbruik van een kind, bedreiging met een mes door een drugsverslaafde, et cetera. De zintuiglijke ervaring van deze situaties kan walging oproepen. Walging kan zelfs al ontstaan door aan deze dingen te denken (Haidt, 2003). Walging behoort tot één van de basis emoties samen met blijheid, verbazing, angst, boosheid en verdriet (Kelly, 2011). Walging kan leiden tot dehumanisatie, het behandelen van individuen als minder dan mens (Sherman & Haidt, 2011). Walging motiveert ook vermijding van sociale relaties met norm overtredende personen (Tybur, Lieberman & Griskevicius, 2009). Het is aannemelijk dat de aanwezigheid van walging de bereidheid tot het nemen van perspectief van een dader kan verminderen of zelfs onmogelijk maakt. Baumeister (1997) veronderstelt dat dit komt doordat mensen een natuurlijk berouw hebben met slachtoffers. Dit maakt het voor mensen relatief eenvoudig om zich in te leven in een slachtoffer maar des te moeilijker om zich in te leven in een dader (Miller et al., 1999). Er is van nature meer walging voor de dader. Daders kunnen ook bij hulpverleners walging oproepen. Gevoelens van walging jegens een dader kunnen leiden tot een tegenoverdracht tussen hulpverlener en dader. Tegenoverdracht heeft betrekking op de interactie tussen hulpverlener en dader. Tegenoverdrachtsreacties zoals angst en irritatie kunnen ontstaan bij de hulpverlener wanneer een dader vertelt over een gruwelijk en ingrijpend misdrijf, ook wel *empathic strain* genoemd (Gabbard 2001). Als deze tegenoverdracht reacties onvoldoende herkend worden kunnen zij leiden tot grensoverschrijdingen, waarbij in het extreemste geval geen sprake meer is van werkalliantie tussen hulpverlener en dader. Verondersteld wordt dat walging een belangrijke reden is waarom het perspectief nemen niet lukt of er zelfs van perspectiefname wordt afgezien. Zoals duidelijk wordt uit de literatuur lijkt walging een moderator te zijn voor de bereidheid tot perspectiefname. Walging als moderator is vertaald naar de volgende hypothese:

Hypothese 4: Waargenomen walging zal bij hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie leiden tot minder bereidheid om perspectief van een dader te nemen dan bij hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie (i.e. een interactie-effect van werkoriëntatie en waargenomen walging op de bereidheid tot perspectief nemen van een dader).

Overzicht onderzoek

Perspectief nemen wordt in dit onderzoek onderverdeeld in de bereidheid tot en de consequenties van het perspectief nemen. De bereidheid tot het nemen van perspectief houdt de mate in waarin hulpverleners zich kunnen en willen verplaatsen in een dader. De consequentie van het genomen perspectief kan negatief of positief zijn, dat wil zeggen er kan meer of minder hulpgedrag ontstaan en een positievere of negatievere evaluatie van de dader. Er wordt onderscheid gemaakt in werkoriëntatie van hulpverleners, waarbij een rehabiliterende of correctieve werkoriëntatie worden gehanteerd. Ook wordt de invloed van stereotypiciteit van een dader op de bereidheid van perspectief nemen en consequenties voor de werkalliantie onderzocht. Verwacht wordt dat walging negatief samenhangt met de bereidheid om perspectief te nemen. Tot slot wordt gemeten in hoeverre hulpverleners spontaan of geïnstrueerd perspectief nemen en wat de consequenties zijn voor de werkalliantie. Op basis van de besproken theorie en opgestelde hypothesen is in figuur 1 het hypothetisch model schematisch weergegeven.



Figuur 1. Overzicht onderzoek schematisch weergegeven.

Methode

Procedure

In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van een online vragenlijst met behulp van Qualtrics. Bij aanvang van het onderzoek werd aan de respondenten gevraagd een *informed consent* formulier te tekenen. Op deze manier werden de respondenten op de hoogte gebracht van het onderzoek en konden ze na instemming beginnen met de vragenlijst. De vragenlijst is ingevuld in juli 2014. De gemiddelde duur voor invullen van de vragenlijst was 25 minuten. In totaal was er sprake van één meetmoment, waarbij elke deelnemer twee verschillende cases kreeg voorgelegd die varieerde in de mate van stereotypiciteit van een dader. Na afloop van het onderzoek kregen alle respondenten uitleg over het onderzoek (debriefing).

Respondenten

In dit onderzoek is bewust gekozen om hulpverleners uit verschillende forensische instellingen te benaderen om de externe validiteit van het onderzoek te versterken. In totaal zijn 255 hulpverleners benaderd die werken met daders van 18 jaar of ouder die veroordeeld zijn voor tenminste één misdrijf. Uiteindelijk namen 130 hulpverleners deel aan dit onderzoek (response rate 50.98%) waarvan 108 hulpverleners de vragenlijst volledig hebben ingevuld. Gezien de meerwaarde van deelname door de hulpverleners is ervoor gekozen alle vragenlijsten te includeren voor de analyses. Voor de demografische gegevens betekent dit dat er 22 hulpverleners de vragenlijst niet volledig hebben ingevuld. Hulpverleners werkzaam bij Tactus Forensische Verslavingszorg in Beneden Leeuwen, Apeldoorn en Zutphen, Forensisch Psychiatrisch Centrum de Rooyse Wissel in Venray, de Penitentiare inrichting te Grave, Verslavingsreclassering te Eindhoven en de veiligheidsregio Noord Oost Brabant zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. Bij Tactus Forensische Verslavingszorg zijn de meeste hulpverleners benaderd, in totaal 104 waarvan er 53 de vragenlijst volledig hebben ingevuld. Bij de andere instellingen zijn in totaal 151 hulpverleners benaderd waarvan er 59 de vragenlijst volledig hebben ingevuld, zie tabel 1 voor de aantallen en response rate per instelling.

In totaal namen van de 108 hulpverleners, 32 (24,6%) mannen en 76 (58,5%) vrouwen deel. De leeftijd van de deelnemers varieerde van 21 tot 65 jaar ($M = 38,65$, $SD = 10,81$). Van de hulpverleners heeft 60% een HBO Bachelor opleiding; 11,5 % een WO-master, 9,2 % een MBO opleiding en 2,3 % een VMBO opleiding. Het gemiddeld aantal jaren werkervaring binnen een forensische instelling is 9,5 jaar en varieerde van 0,5 tot 41 jaar. De inhoud van de werkzaamheden met daders varieert. Het inhoudelijke verschil tussen behandeling en begeleiding is dat bij benadering begeleiding gericht is op het oefenen van aangeleerde vaardigheden en gedrag. Dit gedrag en deze vaardigheden zijn geleerd tijdens behandeling door bijvoorbeeld cognitieve gedragstherapie, leefstijltraining of terugvalpreventie. Hulpverleners die bezig zijn met resocialisatie richten zich op activiteiten die leiden tot terugkeer van de dader in de maatschappij. Werkzaamheden in de beveiliging

van daders hebben over het algemeen betrekking op beheersing. Er waren meerdere antwoorden mogelijk waarbij 54 hulpverleners aangeven bezig te zijn met behandeling, 56 hulpverleners houden zich bezig met resocialisatie, 76 hulpverleners begeleiden veelplegers en 34 hulpverleners richten zich op beveiliging. Ook is er een groep van 21 hulpverleners die op een andere manier werken met daders zoals middels advisering, diagnostiek, of risicotaxatie. De hulpverleners zijn geworven door middel van persoonlijke contacten binnen de instellingen, die de uitnodiging via een email hebben verspreid onder hulpverleners. In alle gevallen was deelname aan het onderzoek geheel op vrijwillige en anonieme basis en werden deelnemers voorafgaand aan het onderzoek een informed consent voorgelegd.

Tabel 1: Kenmerken van de steekproef

Instelling	N	Deelgenomen	(%) per instelling	Werkzaamheden, meerdere antwoorden:	N	(%)
Tactus	104	53	50.96	Behandeling	54	22.41
Rooyse Wissel	55	16	29.09	Begeleiding	76	31.54
PI Grave	40	15	37.50	Beveiliging	34	14.11
Reclassering	38	18	47.37	Resocialisatie	56	23.24
Partners	6	3	50.00	Ander soort werk	21	8.71
veiligheidsregio						
Overige	12	7	70.00			
instellingen						
Totaal respons	255	130*	50.98			

Noot. 8 ontbrekende waarden*.

Design

Het design van dit onderzoek betreft een 2 (dader in case 1 ; ambigue versus stereotypisch) x 2 (dader in case 2 ambigue versus stereotypisch) between subjects design. Elke deelnemer kreeg een versie van de dader in case 1 en een versie van de dader in case 2 te lezen; deelnemers werden willekeurig verdeeld over de vier mogelijke volgorde-condities. Bij de eerste case werd de mate waarin deelnemers spontaan het perspectief namen van de dader gemeten; bij de tweede case werden deelnemers voorafgaand aan het lezen van het scenario expliciet gevraagd het perspectief te nemen van de dader. De beschrijving van elke case was telkens gelijk, behalve wat betreft de mate van stereotypiciteit van de dader in elke case: die werd systematisch gevarieerd. In de cases is gekozen om veelplegers te beschrijven (i.e. daders van 18 jaar of ouder die in hun criminele verleden meer dan tien processen-verbaal tegen zich zagen opgemaakt, waarvan tenminste één in het peiljaar, Ministerie van

Justitie, 2005).¹ Er is gekozen voor fictieve cases om uit te sluiten dat de deelnemers bekend zijn met het misdrijf of de veelpleger. De namen van veelplegers gebruikt in de fictieve cases behoren tot mogelijke namen van outgroup leden. Er is bewust voor deze namen gekozen, omdat onderzoek van Marques, Yzerbyt en Leyens (1988) laat zien dat outgroup daders minder streng worden beoordeeld dan ingroup daders voor dezelfde daden (i.e. Black Sheep Effect). Ook blijkt uit recent onderzoek van Brink (2012) dat mensen meer bereid zijn het perspectief van een outgroup dader te nemen dan een ingroup dader.

Manipulatie van de mate van stereotypiciteit veelpleger in case 1

In case 1 bij zowel de stereotypische als ambigue conditie was de beschrijving van het delict hetzelfde. Zo werd er een veelpleger van 31 jaar oud beschreven (Samir A) die sinds 2001 een strafblad heeft opgebouwd; in totaal 14 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder straatroof, winkeldiefstal en vernielingen. Zijn laatste delict was een overval met geweld, waarbij hij het slachtoffer tweemaal heeft gestoken in maag- en darmstreek. De ambiguïteit van deze veelpleger werd gemanipuleerd door de beschrijving van diens gedrag en uiterlijk. In de stereotypische conditie werd de veelpleger beschreven als een drugsverslaafde met ingevallen wangen en weinig tanden. Verder toont deze veelpleger geen behandelmotivatie, legt hij de schuld buiten zichzelf en heeft hij geen probleembesef (vb. 'Ik vind het zinloos om te praten over het delict en cocaïne gebruik'). In de ambigue conditie werd aangegeven dat de dader verslaafd was aan drugs maar afgezien daarvan een verzorgd uiterlijk had. Daarnaast was hij behandelbereidheid en had hij schuld- en probleembesef (vb. 'Ik vind het heel erg wat ik het slachtoffer heb aangedaan'). Zie bijlage C.

Manipulatie van de mate van stereotypiciteit veelpleger in case 2

Bij de tweede case werden alle deelnemers vooraf expliciet geïnstrueerd het perspectief van de veelpleger te nemen; gevraagd werd om de situatie van de veelpleger vanuit zijn positie in te beelden: *‘Het is de bedoeling dat u zich tijdens het lezen probeert in te leven in deze dader. Probeert u zich voor te stellen dat u deze dader bent. Welke gedachten en gevoelens ervaart u als deze dader?’*. Na het lezen van het tweede fragment werd gevraagd om twee gevoelens en twee gedachten te beschrijven. Deze vraag werd gesteld om de geïnstrueerde perspectiefname te bevorderen. In case 2 werd een 32 jarige veelpleger (Achmed B) beschreven die 12 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder vermogensdelicten en vernieling had staan. Zijn laatste veroordeling was wegens een overval met geweld op een 35 jarige vrouw. Deze beschrijving was gelijk in zowel de stereotypische als ambigue conditie. Het gedrag en uiterlijk was anders tussen de condities. In de stereotypische conditie toont de dader geen berouw naar het slachtoffer, is hij ongemotiveerd voor behandeling en is hij tijdens behandeling betrappt op het gebruik van alcohol (vb. 'Alcohol kan zo nu en dan wel, dat brengt mij niet in de problemen'). In de ambigue conditie toont de dader berouw door een brief te

¹ Om praktische redenen is gekozen voor veelplegers, onder meer vanwege de mogelijkheid tot manipulatie van ambiguïteit.

sturen naar het slachtoffer, komt hij afspraken na en vindt hij contacten met familie belangrijk (vb. 'Ik heb veel spijt van mijn daden en weet dat ik begeleiding voor langere tijd nodig heb'). Zie bijlage D.

Pilot

Voor de manipulatie van stereotypiciteit zijn zowel de fictieve cases alsmede de items behorend bij manipulatiecheck van stereotypiciteit getest in een pilot. Reden hiervoor is dat de items en cases geconstrueerd zijn voor dit onderzoek en niet eerder zijn getest. Voor de pilot zijn 21 hulpverleners benaderd die voor verdere deelname aan het onderzoek zijn uitgesloten. Uit de variantieanalyses is gebleken dat de manipulatie van stereotypiciteit en ambiguïteit van de veelplegers in beide cases succesvol was.

De stereotypische veelpleger die beschreven werd in de eerste case werd als meer stereotypisch waargenomen op de manipulatiecheck van stereotypiciteit ($M = 5.78$, $SD = 0.96$) dan de ambigue veelpleger ($M = 4.52$, $SD = 0.82$). Het gevonden verschil bleek significant te zijn, $F(1,19) = 11.025$, $p = .004$. Zoals verwacht bij de manipulatiecheck van ambiguïteit werd de ambigue veelpleger in de eerste case als meer ambigue ($M = 4.67$, $SD = 1.39$) waargenomen dan de stereotypische veelpleger ($M = 1.82$, $SD = 0.96$). Ook dit verschil bleek significant te zijn, $F(1,19) = 30.444$, $p = <.001$. In de tweede case kregen de deelnemers de instructie om perspectief te nemen, deze instructie was gelijk aan de instructie in het onderzoek. Verder konden bij de tweede case dezelfde resultaten worden onderscheiden als bij de eerste case. De stereotypische veelpleger die beschreven werd in de tweede case werd als meer stereotypisch waargenomen ($M = 4.91$, $SD = 0.83$) dan de ambigue veelpleger ($M = 3.95$, $SD = 0.97$). Het gevonden verschil bleek significant te zijn, $F(1,19) = 5.883$, $p = .026$. De ambigue veelpleger werd gezien als meer ambigue ($M = 5.61$, $SD = 1.08$) dan de stereotypische veelpleger ($M = 2.57$, $SD = 0.75$). Ook dit verschil bleek significant te zijn, $F(1,19) = 54.532$, $p = <.001$. De resultaten voor beide cases lieten zien dat de stereotypische veelpleger ook daadwerkelijk als meer stereotypisch werd beoordeeld dan de veelpleger die als ambigue werd omschreven. De pilot laat daarmee zien dat de cases bruikbaar zijn voor onderzoek.

Meetinstrumenten

Voor dit onderzoek is er gebruik gemaakt van een vragenlijst. De vragenlijst bevat verschillende stellingen waarop de participant antwoord kon geven. Alle stellingen werden beantwoord door middel van een 7-punt Likertschaal, die varieerde van 'Helemaal niet' (0) tot 'Heel erg' (6). Alle factoranalyses hieronder beschreven betroffen principal component analyses met direct oblimin rotatie (alle gerapporteerde factoren hadden een Eigenwaarde groter dan 1). Exact dezelfde meetinstrumenten werden in de eerste en tweede case afgenomen.

Voormeting: werkoriëntatie als onafhankelijke variabele

Werkoriëntatie. Met het construct werkoriëntatie werd de mate van een rehabiliterende of correctieve werkoriëntatie gemeten die een hulpverlener bezit. Dit werd gemeten door 10 stellingen met betrekking tot twee categorieën; rehabiliterend en correctief (vb. ‘Resocialisatie van een dader is net zo belangrijk als de straf die een dader krijgt voor zijn daad’; gedeeltelijk gebaseerd op items Van Voorhis, Cullen, Link en Wolfe, 1991). Een factoranalyse over de 10 stellingen wees 1 factor uit die 65,66% van de variantie verklaard. Alle ladingen zijn > 0.69 en bleken ook een betrouwbare schaal te vormen $\alpha = 0.94$.

Walging als modererende, onafhankelijke variabele

Walging. Aan de deelnemers werd naar gevoelens van walging en weerstand gevraagd ten gevolge van of om perspectief te nemen. Dit deden zij door zes items te beantwoorden (vb. ‘Met betrekking tot Samir voel ik afschuw’). Bij de eerste case wees de factoranalyse één factor uit die 68,63% van de variantie verklaarden. Alle ladingen zijn > 0.70 ; deze zes items vormden tezamen een betrouwbare schaal ($\alpha = 0.91$). Bij de tweede case werd ook één factor gevonden die 61,53% van de variantie verklaarden; alle ladingen > 0.65 ; $\alpha = .87$.

Afhankelijke variabelen

Manipulatiecheck Stereotypiciteit. Om vast te kunnen stellen of de manipulatie van stereotypiciteit succesvol was, werden er zeven vragen gesteld over hoe stereotypisch de deelnemers de veelpleger beoordeelden. Bij de eerste case wees een factoranalyse twee factoren uit die samen 74,84% van de variantie verklaarden. De factor Stereotypiciteit bestond uit vier items (vb. ‘Samir is voor mij een typische veelpleger’). Alle ladingen zijn > 0.58 ; deze items vormden tezamen een betrouwbare schaal ($\alpha = 0.81$). De factor Ambigüiteit bestond uit drie items (vb. ‘Samir lijkt minder problematisch dan de meeste veelplegers’) alle ladingen zijn > 0.79 ; $\alpha = 0.90$. Bij de tweede case konden dezelfde twee factoren worden onderscheiden, die gezamenlijk 74,78% van de variantie verklaarden. Alle vier items van de schaal Stereotypiciteit laadden hoger dan 0.61 op de ene factor, en vormden tezamen een betrouwbare schaal ($\alpha = 0.80$). De drie items over Ambigüiteit laadden allen hoog op de andere factor (> 0.80), en bleken ook een betrouwbare schaal te vormen ($\alpha = 0.92$).

Bereidheid om perspectief te nemen. Na het lezen van de verschillende cases werd aan de deelnemers gevraagd om de mate van perspectief nemen te rapporteren. Tien items uit het onderzoek van Zebel, Doosje, Spears en Vliek, (2010) werden gebruikt en hadden betrekking op de wil en eventuele moeite die deelnemers hadden om perspectief te nemen van een veelpleger. Bij de eerste case wees de factoranalyse twee factoren uit die 68,74% van de variantie verklaarden. De eerste factor ‘Perspectiefname dader’ (acht items; vb. ‘In hoeverre heeft u zich geprobeerd voor te stellen wat Samir denkt, voelt en ervaart’; alle ladingen > 0.66 op de ene factor, en vormden tezamen een betrouwbare schaal ($\alpha = 0.94$). De volgende twee items laadden niet duidelijk op de tweede factor en

werden apart meegenomen in de analyses; ‘In hoeverre wilde u uzelf niet verplaatsen in Samir’ (niet willen verplaatsen dader) en ‘In hoeverre heeft u geprobeerd objectief te blijven en emotionele afstand te behouden tot Samir’ (objectief blijven). Bij de tweede case konden dezelfde twee factoren worden onderscheiden, die gezamenlijk 60,25% van de variantie verklaarden. Bij ‘Perspectiefname dader’ zijn alle ladingen > 0.48 ; $\alpha = 0.88$. Wederom laadden dezelfde twee items (zoals bij de eerste case) niet duidelijk op de tweede factor en werden apart meegenomen in de analyses.

Consequenties voor de werkalliantie. De afhankelijke variabele ‘Consequenties voor werkalliantie’ zijn gemeten met behulp van 10 items (waarvan vier items gedeeltelijk gebaseerd op Settoon en Mossholder, 2002; vb. ‘Ondanks ik het druk heb, ben ik bereid extra tijd te maken voor Samir wanneer dit nodig is’). Bij de eerste case wees de factoranalyse twee factoren uit die 73,99% van de variantie verklaarden. Aangezien deze indeling anders was dan werd voorgesteld, is wegens theoretische overwegingen besloten om één factor te hanteren; ‘Consequenties voor werkalliantie’, waarbij één item onvoldoende laadde op deze factor 0.23 maar wel werd behouden voor deze schaal. Alle andere ladingen zijn hoger dan 0.62. Deze indeling leverde een betrouwbare schaal op ($\alpha = 0.92$). Bij de tweede case konden eveneens twee factoren worden onderscheiden, die gezamenlijk 73% van de variantie verklaarden. Dezelfde overwegingen als bij case 1 zijn doorgevoerd, waarbij één item onvoldoende laadde op de factor ‘Consequenties voor werkalliantie’ (0.23) maar wel werd behouden. Alle andere ladingen zijn hoger dan 0.67. Deze indeling leverde ook een betrouwbare schaal op ($\alpha = 0.91$).²

Resultaten

Analyse strategie

Het hypothetisch model (figuur 1) is getest middels (co)variantie analyses (ANCOVA's). In lijn met het theoretisch model in de inleiding, werden werkoriëntatie (continue factor), stereotypiciteit van de veelpleger (ambigue versus stereotypisch) en walging (continue factor) als onafhankelijke variabelen meegenomen in het model met bereidheid tot perspectiefname als afhankelijke variabele. In het andere model met consequenties van perspectiefname als afhankelijke variabele, werden stereotypiciteit van de veelpleger (ambigue versus stereotypisch), werkoriëntatie (continue) en bereidheid tot perspectiefname (continue) meegenomen als onafhankelijke variabelen. Zoals het hypothetisch model laat zien, werden er verschillende interactie-effecten verwacht tussen werkoriëntatie en stereotypiciteit en tussen werkoriëntatie en walging op de afhankelijke variabele perspectiefname. Ook werden er interactie-effecten verwacht tussen perspectiefname en stereotypiciteit, en tussen werkoriëntatie en stereotypiciteit op de afhankelijke variabele consequenties. Door middel van *Simple Slopes analyses*

² In dit onderzoek zijn ook de variabelen recidief, beoordeling, mening en moraal gemeten. Om praktische overwegingen worden deze niet besproken in het huidige onderzoek.

(Aiken en West, 1991) is nader naar deze interactie-effecten gekeken. Er is gebruik gemaakt van gecentraliseerde scores van de onafhankelijke variabelen.

De uitkomsten van de eerste case zijn apart geanalyseerd van de tweede case, om de mogelijk verschillende effecten tussen spontaan en geïnstrueerd perspectief nemen overzichtelijk in beeld te kunnen krijgen. Allereerst wordt de eerste case geanalyseerd waarbij spontaan perspectief is genomen met werkoriëntatie, stereotypiciteit en walging als onafhankelijke variabelen. Daarna wordt de tweede case geanalyseerd (geïnstrueerd perspectief nemen) met werkoriëntatie, stereotypiciteit en walging als onafhankelijke variabelen, waarbij de manipulatie van de veelpleger in case 1 als controle variabele werd meegenomen.³

Beschrijvende statistiek

De gemiddelden, standaarddeviaties en correlaties tussen de verschillende variabelen uit het hypothetisch model (figuur 1) zijn weergegeven in tabel 1 en tabel 2, waarbij tabel 1 de resultaten weergeeft uit de eerste case en tabel 2 uit de tweede case.

Zoals het gemiddelde van werkoriëntatie laat zien, scoorden de deelnemers over het algemeen hoog op werkoriëntatie (i.e. overwegend een rehabiliterende werkoriëntatie). Het gemiddelde bij de eerste case van consequenties voor de werkaliantie is eveneens verhoogd (i.e. positief). Verder beoordeelden de deelnemers over het algemeen perspectiefname als gemiddeld, in tegenstelling tot walging wat als laag werd beoordeeld (i.e. lage ervaring van walging). Bij de tweede case konden over het algemeen dezelfde gemiddelden en standaarddeviaties worden onderscheiden.

In overeenstemming met het hypothetisch model (figuur 1) laten de correlaties in tabel 1 zien dat er een significante positieve samenhang bestaat tussen werkoriëntatie en de variabelen perspectiefname en consequenties. Zoals verwacht is walging significant negatief gerelateerd aan werkoriëntatie. De variabelen werkoriëntatie, perspectiefname en consequenties hebben zoals verwacht een negatieve samenhang met stereotypische daders, terwijl walging zoals verwacht een positieve samenhang laat zien. Ambigue daders zijn positief gerelateerd aan consequenties. Verder zijn er negatieve significante relaties gevonden tussen werkoriëntatie en de moderator walging, en tussen perspectiefname en de moderator walging. Zoals verwacht en in overeenstemming met het hypothetisch model zijn er bij de tweede case significante relaties gevonden van perspectiefname met consequenties en van ambiguïteit met perspectiefname en consequenties. Er is geen samenhang gevonden van werkoriëntatie met perspectiefname, wat niet in overeenstemming is met het

³ Gezien het gevonden effect van stereotypiciteit bij de eerste case, is deze controle variabele meegenomen om te achterhalen of de mate van stereotypiciteit bij de eerste case de waargenomen mate van stereotypiciteit bij de tweede case beïnvloed. Deze controle variabele bleek echter geen effect te hebben in de analyses van de tweede case.

hypothetisch model. Verder zijn bij de tweede case negatieve significante relaties gevonden tussen de moderator walging en perspectiefname, tussen ambiguïteit en walging, tussen stereotypiciteit en perspectiefname, en tussen stereotypiciteit en consequenties.

Tabel 1

Enkelvoudige inter-schaal correlaties behorend bij de eerste case (spontaan perspectief nemen)

	N	M	SD	1	2	3	4	5	6
1. Werkoriëntatie	130	4.62	1.13	-	-0.14	0.15	0.50**	-0.36**	0.50**
2. Stereotypiciteit	128	3.81	1.25		-	-0.55**	-0.17	0.47**	-0.45**
3. Ambiguïteit	128	3.86	1.60			-	0.16	-0.42**	0.41**
4. Perspectiefname	125	3.24	1.42				-	-0.49**	0.56**
5. Walging	125	2.02	1.40					-	-0.64**
6. Consequenties	123	3.75	1.10						-

Noot. * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Tabel 2

Enkelvoudige inter-schaal correlaties behorend bij de tweede case (geïnstreerd perspectief nemen)

	N	M	SD	1	2	3	4	5	6
1. Werkoriëntatie	130	4.62	1.13	-	0.28**	-0.26**	0.02	0.06	0.06
2. Stereotypiciteit	111	3.79	1.18		-	-0.54**	-0.32**	0.39**	-0.36**
3. Ambiguïteit	111	3.65	1.66			-	0.30**	-0.38**	0.33**
4. Perspectiefname	111	3.44	1.10				-	-0.34**	0.51**
5. Walging	111	2.25	1.34					-	-0.60**
6. Consequenties	109	3.73	1.04						-

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Manipulatiecheck

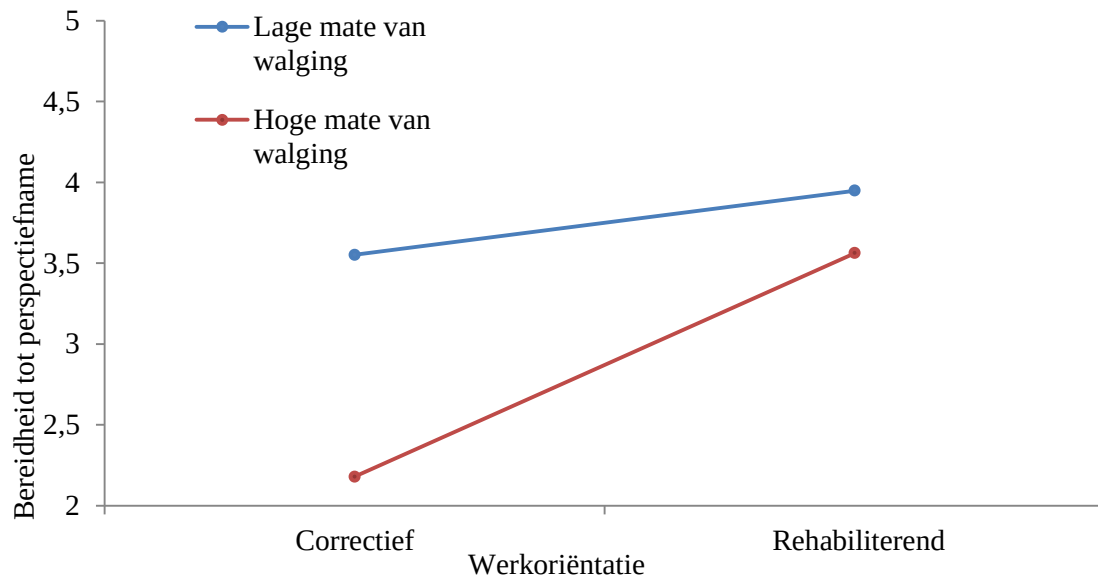
Om te bepalen of de 2 x 2 manipulatie van stereotypiciteit is gelukt, werden variantie analyses uitgevoerd op de afhankelijke variabelen; mate van stereotypiciteit en ambiguïteit, en vergeleken tussen de twee condities van stereotypiciteit; stereotypische en ambigue veelplegers.

De stereotypische veelpleger die beschreven werd in de eerste case werd als meer stereotypisch waargenomen op de manipulatiecheck van stereotypiciteit ($M = 4.53$) dan de ambigue veelpleger ($M = 3.11$). Het gevonden verschil bleek significant te zijn, $F(1,124) = 64.38$, $p = < 0.001$. Ook is er een significant verschil op de mate van waargenomen ambiguïteit gevonden tussen de ambigue veelpleger ($M = 3.39$) en de stereotypische veelpleger ($M = 0.97$), $F(1,124) = 152.19$, $p = < 0.001$. Bij de tweede case konden dezelfde resultaten worden onderscheiden, waarbij er sprake is van

een significant verschil op de mate van stereotypiciteit tussen de stereotypische ($M = 4.40$) en ambigue veelpleger ($M = 3.19$), $F(1,107) = 39.67$, $p = <.001$. Verder is er een significant verschil gevonden op de mate van ambigüiteit tussen de ambigue veelpleger ($M = 3.58$) en de stereotypische veelpleger ($M = 1.03$), $F(1,107) = 162.94$, $p = <.001$). Op basis van de gevonden resultaten mag worden geconcludeerd dat de manipulatie van de mate van stereotypiciteit is geslaagd. De stereotypische daders werden als meer stereotypisch waargenomen dan de ambigue daders.

Onderzoeksresultaten eerste case (spontaan perspectief nemen).

Bereidheid om perspectief te nemen. Er werd verwacht dat hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie meer bereid zijn om het perspectief van een veelpleger te nemen dan hulpverleners met een meer correctieve werkoriëntatie. Zoals verwacht is er sprake van een significant positief verband tussen werkoriëntatie en de bereidheid om perspectief te nemen, $B = .39$, $t(119) = 4.00$, $p = <.001$. Met andere woorden, hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie zijn meer bereid om perspectief van een veelpleger te nemen dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Onverwacht is er een direct negatief verband gevonden tussen de moderator walging en de bereidheid tot perspectiefname, $B = -.31$, $t(119) = -3.48$, $p = .001$. Dit wil zeggen hoe meer walging een hulpverlener ervaart des te minder perspectief wordt genomen. Zoals verwacht is er geen direct verband gevonden tussen de moderator stereotypiciteit en de bereidheid om perspectief te nemen ($B = -.02$, $t(119) = -.13$, $p = .899$). Naast de hoofdeffecten is er gekeken naar mogelijke interactie-effecten. Tegen de verwachting in was de interactie tussen stereotypiciteit en werkoriëntatie op perspectief nemen niet significant, $B = .09$, $t(119) = 0.87$, $p = .387$. Er werd enkel een significant interactie-effect gevonden tussen werkoriëntatie en walging op de bereidheid tot perspectiefname ($B = .16$, $t(119) = 2.47$, $p = .015$). Door middel van *Simple Slopes Analyses* (Aiken en West, 1991) is nader naar het significante interactie-effect gekeken. De resultaten laten zien dat er bij een hoge mate van waargenomen walging (geschat met $+1SD$), er een significante positieve relatie bestaat tussen werkoriëntatie en de bereidheid tot perspectiefname, $B = .61$, $t(119) = 5.36$, $p = <.001$. Bij een lage ervaring van walging (geschat $-1SD$) bestaat er geen significante relatie tussen werkoriëntatie en de bereidheid om perspectief te nemen, $B = .18$, $t(119) = 1.19$, $p = .283$, zie figuur 2. Deze resultaten ondersteunen het idee dat de sterkte van de relatie tussen werkoriëntatie en perspectiefname afhangt van de mate van waargenomen walging. Het patroon is gedeeltelijk in overeenstemming met wat in hypothese 4 werd verondersteld; hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie zijn bij een hoge ervaring van walging minder bereid om over te gaan tot het nemen van perspectief van een veelpleger dan hulpverleners met een meer rehabiliterende werkoriëntatie. In tegenstelling tot de verwachting bestaat er geen verschil tussen werkoriëntatie bij een lage ervaring van walging en de bereidheid tot perspectiefname.



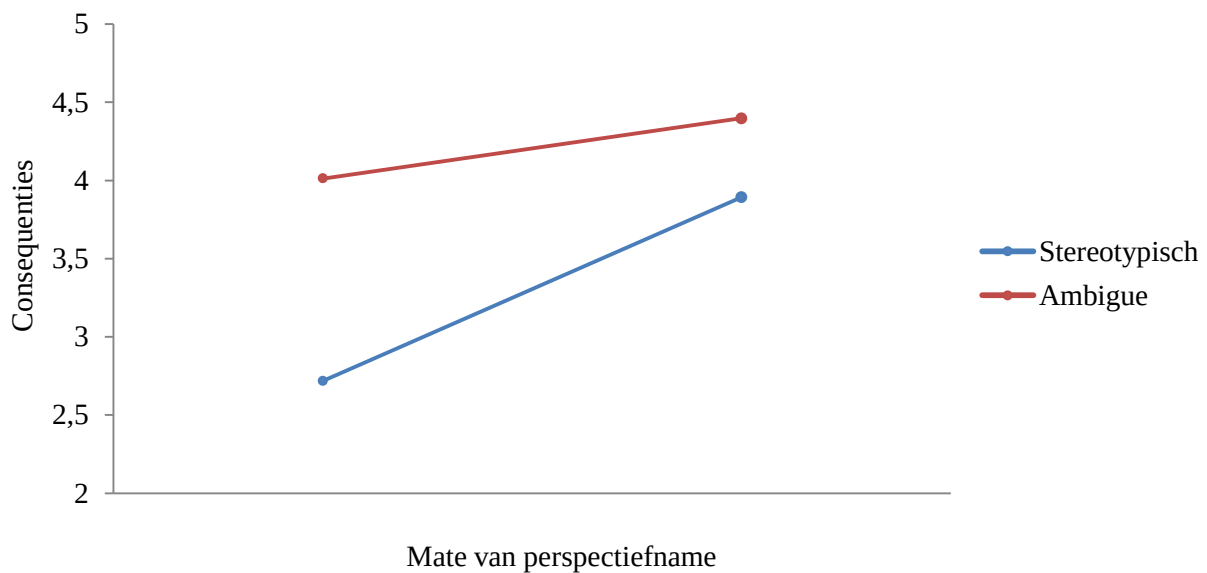
Figuur 2. Interactie-effect van walging en werkoriëntatie op de bereidheid tot perspectiefname.

Vanwege het gevonden effect van walging, werd onverwacht gevonden dat zonder walging in het model als covariaat er een sterkere relatie bestaat tussen werkoriëntatie en bereidheid tot perspectiefname ($B = .58$, $t(121) = 5.85$, $p < .001$). Er werd geen enkel significant interactie-effect gevonden.

Consequenties van het genomen perspectief. Er werd verwacht dat naarmate hulpverleners meer bereid zijn tot het nemen van perspectief van een dader dit zou leiden tot positievere consequenties voor de werkaliantie en dat dit effect sterker zou zijn bij ambigue daders dan bij stereotypische daders. In lijn met deze verwachting is er een positief significant verband gevonden tussen perspectiefname en consequenties, $B = .28$, $t(116) = 4.98$, $p < .001$. Dit betekent dat bereidheid om perspectief te nemen een voorspeller is van de mate van positieve consequenties. Ook werd verwacht dat hulpverleners met een meer rehabiliterende werkoriëntatie meer positieve consequenties voor de werkaliantie rapporteerden. In de analyse werd deze verwachting ondersteund; er werd een positief significant verband gevonden tussen werkoriëntatie en consequenties, $B = .27$, $t(116) = 3.86$, $p < .001$. Dit betekent hoe hoger de werkoriëntatie (rehabiliterend) hoe meer positieve consequenties voor de werkaliantie.

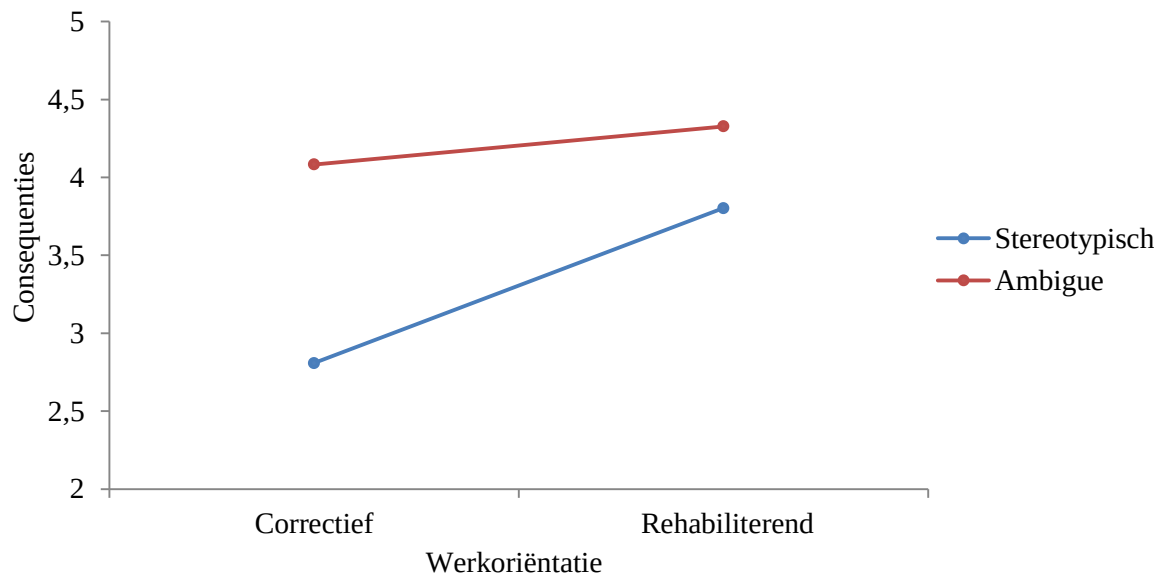
Onverwacht werd er een direct verband gevonden tussen de moderator stereotypiciteit en consequenties, $B = .45$, $t(116) = 6.95$, $p < .001$. Dit houdt in dat bij ambigue daders meer positieve consequenties voor de werkaliantie worden gerapporteerd door hulpverleners. Naast hoofdeffecten is er ook gekeken naar interactie-effecten. Zoals verwacht werd er een negatief, significant interactie-effect gevonden tussen stereotypiciteit en de bereidheid om perspectief te nemen op de consequenties van perspectiefname, ($B = -.14$, $t(116) = -2.54$, $p = .012$). *Simple Slopes Analyses* laten zien dat er bij stereotypische daders er een significante relatie bestaat tussen de bereidheid om perspectief te nemen

en positieve consequenties, $B = .41$, $t(116) = 5.46$, $p = <.001$. Bij ambigue daders bestaat er een marginaal significante relatie tussen de bereidheid om perspectief te nemen en de mate van positieve consequenties, $B = .14$, $t(116) = 1.70$, $p = .092$ (zie figuur 3). Deze resultaten ondersteunen het idee dat de sterkte van de relatie tussen de mate van perspectiefname en de mate van positieve consequenties afhangt van de mate van stereotypiciteit van een dader. Kortom, ambiguïteit van een dader is een positieve voorspeller voor de bereidheid tot het nemen van perspectief van een dader en de mate van positieve consequenties. Bij stereotypische daders betekent dat hoe meer een hulpverlener bereidt is om perspectief te nemen hoe meer positieve consequenties voor de werkaliantie optreden. Wanneer een hulpverlener echter minder bereid is om perspectief te nemen hoe minder positieve consequenties voor de werkaliantie worden gerapporteerd.



Figuur 3. Interactie-effect van stereotypiciteit en perspectiefname op de consequenties voor de werkaliantie.

Ook werd er een negatief significant interactie-effect gevonden tussen stereotypiciteit en werkorientatie op de consequenties van perspectiefname, $B = -.17$, $t(116) = -2.55$, $p = .012$. *Simple Slopes Analyses* laten zien dat bij stereotypische veelplegers er een positieve significantie relatie bestaat tussen werkorientatie en de mate van positieve consequenties, $B = .44$, $t(116) = 4.75$, $p = <.001$. Bij ambigue veelplegers is er sprake van een niet significante relatie tussen werkorientatie en de mate van positieve consequenties, $B = .11$, $t(116) = 1.08$, $p = .280$, zie figuur 4. Deze resultaten ondersteunen de verwachting dat de mate van stereotypiciteit van een veelpleger de relatie tussen werkorientatie en consequenties modereert. Hieruit blijkt dat hulpverleners met een rehabiliterende werkorientatie bij stereotypische veelplegers meer positieve consequenties voor de werkaliantie rapporteren dan hulpverleners met een correctieve werkorientatie. Bij ambigue daders is er geen verschil van werkorientatie en de mate van positieve consequenties voor de werkaliantie.



Figuur 4. Interactie-effect van stereotypiciteit en werkoriëntatie op de consequenties voor de werkalliantie.

In tegenstelling tot de verwachting is er geen interactie-effect gevonden van perspectiefname en werkoriëntatie op consequenties voor de werkalliantie ($B = .04$, $t(116) = 1.15$, $p = .254$).

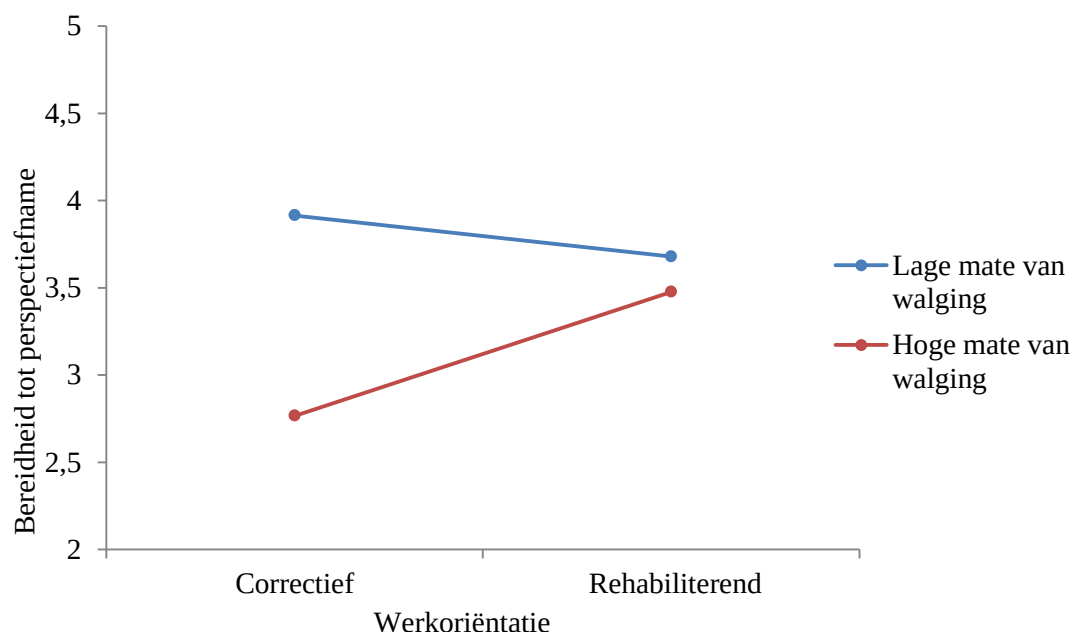
Onderzoeksresultaten tweede case (instructie tot perspectief nemen)

Bereidheid om perspectief te nemen. Net als bij de eerste case werd bij de tweede case verwacht dat werkoriëntatie een voorspeller is van de bereidheid om perspectief te nemen. Uit de analyse blijkt dat werkoriëntatie geen significante voorspeller is voor de bereidheid om perspectief te nemen ($B = .11$, $t(103) = 1.19$, $p = .236$). Onverwacht is er een significant negatief hoofdeffect gevonden tussen de moderator walging en perspectiefname, ($B = -.25$, $t(103) = -3.44$, $p = .001$). Ofwel een hogere score op walging voorspelt een lagere score op de bereidheid om perspectief te nemen. Bovendien is er een onverwacht direct verband gevonden tussen de moderator stereotypiciteit en de bereidheid om perspectief te nemen ($B = .24$, $t(119) = 2.47$, $p = .015$; een ambigue dader voorspelt een hogere score op de bereidheid om perspectief te nemen).

Onverwacht is er geen interactie-effect gevonden tussen stereotypiciteit en werkoriëntatie op de bereidheid tot perspectiefname ($B = .14$, $t(103) = 1.30$, $p = .198$).

In overeenstemming met de verwachting is er een positief significant interactie-effect gevonden tussen werkoriëntatie en walging op de bereidheid tot perspectiefname ($B = .16$, $t(103) = 2.23$, $p = .028$). De analyses laten zien dat bij een hoge mate van waargenomen walging (geschat met +1SD), er een significant positieve relatie bestaat tussen werkoriëntatie en de bereidheid tot perspectiefname, $B = .31$, $t(103) = 2.23$, $p = <.026$. Wanneer er een lage mate van walging wordt ervaren (geschat met -1SD), is er sprake van een niet significante negatieve relatie op de bereidheid tot perspectiefname, $B = -.11$, $t(103) = -0.90$, $p = .372$, zie figuur 5. Zoals gevonden in de eerste case;

hulpverleners die rehabiliterend georiënteerd zijn en een hoge mate van walging ervaren, zijn meer bereid om over te gaan tot het nemen van perspectief van een veelpleger dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Deze bevinding werd ook gevonden bij de tweede case. De resultaten ondersteunen de verwachting dat de sterkte van de relatie tussen werkoriëntatie en bereidheid tot perspectiefname afhangt van de mate van waargenomen walging. Dat betekent, zoals eerder genoemd, hoe meer walging een hulpverlener ervaart des te minder bereidheid hij/zij heeft om perspectief van een dader te nemen. Verder betekent het ook dat hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie meer geremd worden om perspectief te nemen bij een hoge mate van waargenomen walging dan hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie.



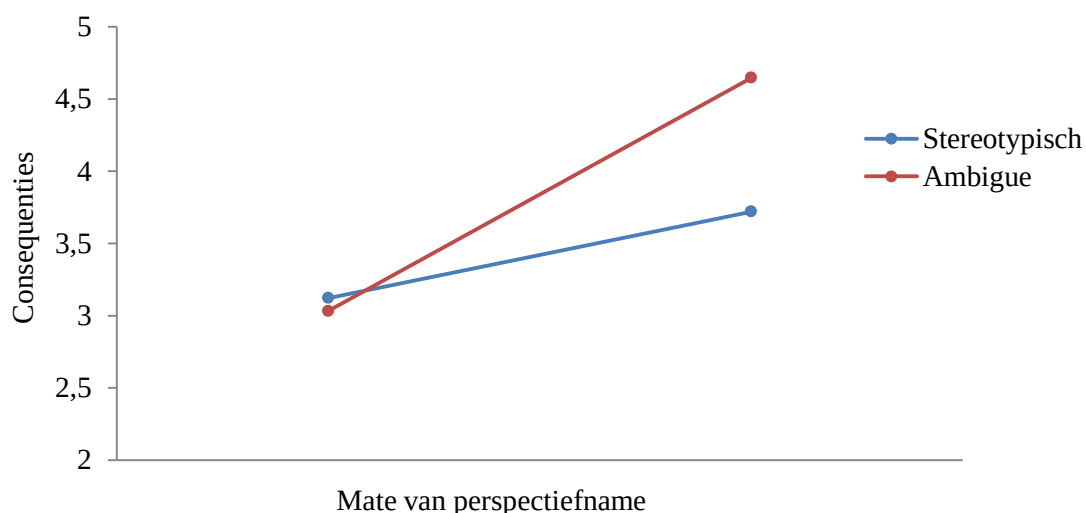
Figuur 5. Interactie-effect van walging en werkoriëntatie op de bereidheid tot perspectiefname.

Vanwege het gevonden effect van walging werd verwacht dat zonder walging in het model als covariaat er een sterkere relatie bestaat tussen werkoriëntatie en bereidheid tot perspectiefname. Deze verwachting is getest waarbij stereotypiciteit en werkoriëntatie meegenomen zijn als covariaten en bereidheid tot perspectiefname als afhankelijke variabele. Er werd enkel een sterkere significante relatie gevonden tussen de moderator stereotypiciteit en perspectiefname, $B = .37$, $t(105) = 3.65$, $p = <.001$.

Consequenties van het genomen perspectief. Verwacht werd dat wanneer een hulpverlener meer bereid is om perspectief te nemen van een veelpleger dit zou leiden tot positieve consequenties voor de werkaliantie. In overeenstemming met deze verwachting is er sprake van een positieve significante relatie tussen perspectiefname en consequenties, $B = .50$, $t(100) = 5.92$, $p = <.001$. Ofwel een hogere

score op perspectiefname hangt samen met een hogere, positieve score op consequenties voor de werkalliantie. Onverwacht blijkt werkoriëntatie niet significant samen te hangen met consequenties voor de werkalliantie, $B = .11$, $t(100) = 1.47$, $p = .146$. Ook het verwachte interactie-effect tussen werkoriëntatie en perspectiefname op de consequenties voor de werkalliantie bleef onverwacht uit ($B = -.16$, $t(100) = -1.48$, $p = .142$), net als het interactie-effect tussen werkoriëntatie en stereotypiciteit op de consequentie voor de werkalliantie ($B = -.58$, $t(100) = -0.56$, $p = .578$).

Wel werd er onverwacht een direct verband gevonden tussen de moderator stereotypiciteit en de mate van positieve consequenties, $B = .21$, $t(100) = 2.41$, $p = .018$. Verder blijkt er een positief interactie-effect te bestaan tussen de mate van stereotypiciteit en perspectiefname op de consequenties voor de werkalliantie, $B = .23$, $t(100) = 2.65$, $p = .009$. *Simple Slopes Analyses* laten zien dat bij stereotypische daders er een positieve significante relatie bestaat tussen de bereidheid tot perspectief nemen en de mate van positieve consequenties, $B = .27$, $t(100) = 2.44$, $p = .016$. Dit houdt bij stereotypische daders in dat meer bereidheid tot perspectiefname samenhangt met meer positieve consequenties voor de werkalliantie. Bovendien blijkt deze relatie bij ambigue daders sterker, $B = .73$, $t(100) = 5.60$, $p = >.001$. (zie figuur 6). Oftewel bij ambigue daders betekent meer bereidheid om perspectief te nemen ook meer positieve consequenties voor de werkalliantie. Dit verband veronderstelt dat perspectiefname positieve consequenties heeft voor de werkalliantie.

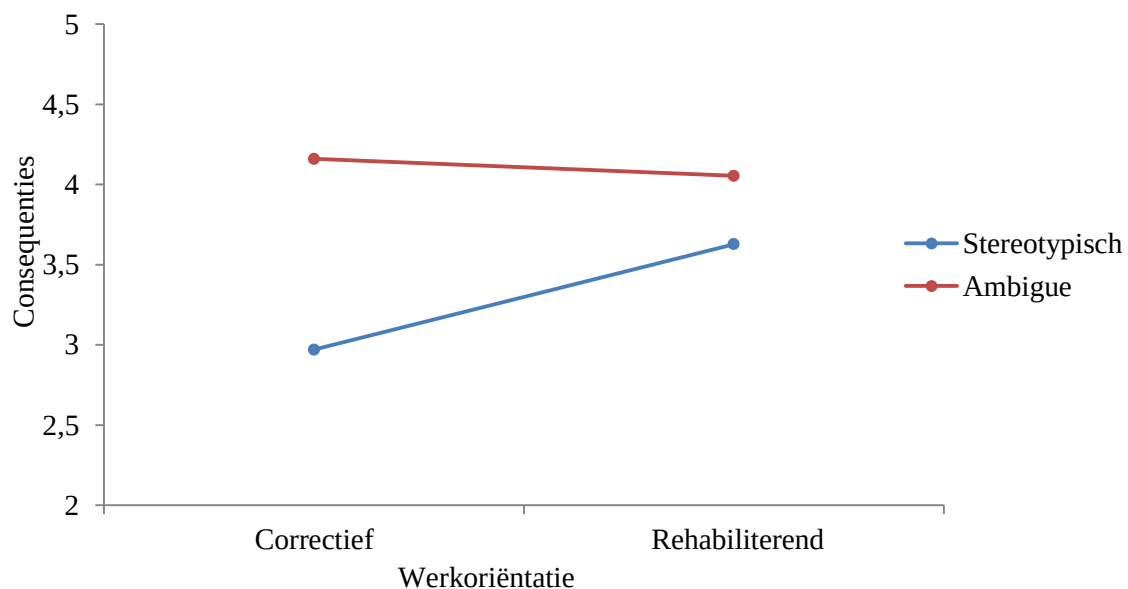


Figuur 6. Interactie-effect van stereotypiciteit en perspectiefname op de consequenties voor de werkalliantie.

Wegens het gevonden effect van perspectiefname werd verondersteld dat zonder perspectiefname in het model als covariaat er een sterkere relatie bestaat tussen werkoriëntatie en stereotypiciteit. Deze verwachting is getest waarbij stereotypiciteit en werkoriëntatie meegenomen zijn als covariaten en consequenties als afhankelijke variabele. De gevonden resultaten ondersteunen de verwachting. Er werd een sterkere significante relatie gevonden tussen stereotypiciteit ($B = .40$, $t(103) = 4.36$, $p =$

<.001) en consequenties. De relatie tussen werkoriëntatie en consequenties bleef ongeveer gelijk en niet significant.

Tevens werd er een negatief interactie-effect gevonden tussen stereotypiciteit en werkoriëntatie op de consequenties van perspectiefname $B = -.17$, $t(103) = -1.99$, $p = .049$. *Simple Slopes Analyses* bij ambigue daders laten zien dat er een negatieve niet significantie relatie bestaat tussen werkoriëntatie en de mate van positieve consequenties, $B = -.05$, $t(103) = -.44$, $p = .662$. Bij stereotypische daders en werkoriëntatie is er sprake van een positieve significante relatie, $B = .29$, $t(103) = 2.21$, $p = .029$ tussen werkoriëntatie en de mate van positieve consequenties (zie figuur 7). Met andere woorden, bij stereotypische daders rapporteren hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie meer positieve consequenties voor de werkalliantie dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Bij ambigue daders is er geen verschil van werkoriëntatie en de mate van positieve consequenties voor de werkalliantie. Hoewel ogenschijnlijk lijkt dat deze resultaten in lijn zijn met de resultaten uit de eerste case dient opgemerkt te worden dat de variabele perspectiefname niet in dit model is getoetst. Zoals eerder is genoemd, verdwijnt deze interactie als perspectiefname wordt meegenomen in het model.



Figuur 7. Interactie-effect van stereotypiciteit en werkoriëntatie op de consequenties voor de werkalliantie.

Achtergrond factoren

Om te bepalen of de gevonden effecten mogelijk verklaard kunnen worden door verschillen tussen ernst van het gepleegde delict in de stereotypische versus ambigue conditie, is met behulp van een *Paired Samples T-Test* getoetst of dit verschil significant is. Tussen de eerste en tweede case is er sprake van een niet significant verschil $M = .046$, $t(107) = 0.80$, $p = .426$ en $M = .055$, $t(107) = 1.06$,

$p = .291$. Opvallend is echter wel dat er een significant negatief verschil bestaat tussen de condities bij de eerste case; stereotypisch versus ambigue ($M = -.20$, $t(121) = -3.16$, $p = .002$. en een marginaal significant verschil tussen de condities bij de tweede case; ($M = -.15$, $t(107) = -1.99$, $p = .052$). De resultaten zijn opvallend omdat de beschreven delicten gelijk waren over de condities en alleen de mate van stereotypiciteit werd gemanipuleerd. Het lijkt erop dat het delict in de stereotypische condities als ernstiger werd beoordeeld.

Naast bovengenoemde resultaten is onderzocht door welke onderliggende factoren hulpverleners zich laten leiden bij het invullen van de vragenlijst. Uit de analyse komt naar voren dat hulpverleners zich zowel bij de eerste als tweede case laten leiden door het gedrag van de veelpleger ($M = 4.60$ en $M = 4.42$) en minder door het delict ($M = 3.24$ en 3.30). Verder blijkt dat hulpverleners zich nauwelijks laten leiden door het uiterlijk van een veelpleger ($M = 1.10$ en 0.96).

Discussie & Conclusie

Recente onderzoeken van Skorinko en Sinclair (2013) en Okimoto en Wenzel (2010) hebben aangetoond dat perspectiefname niet altijd hoeft te leiden tot een positiever beeld of positievere consequenties richting een persoon, vooral wanneer een persoon zich gedraagt volgens een bepaald stereotype. Om die reden werd in het huidige onderzoek de mate van stereotypiciteit van een dader gemanipuleerd, waarbij daders werden beschreven die voldoen aan de criteria voor veelplegers.

Deze studie werd uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in hoeverre hulpverleners bereid zijn het perspectief van een ambigue versus stereotypische dader te nemen en wat de consequenties van het genomen perspectief zijn voor de werkalliantie. Er is onderscheid gemaakt in werkoriëntatie van hulpverleners, waarbij een rehabiliterende of correctieve werkoriëntatie zijn gehanteerd. Voor zover bekend is dit het eerste onderzoek onder hulpverleners dat de modererende rol van stereotypiciteit van daders in relatie tot de bereidheid en consequenties van perspectief nemen onderzocht.

Perspectiefname

Er werd een positieve relatie verwacht tussen werkoriëntatie en de bereidheid om perspectief te nemen. Enerzijds is gebleken dat hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie spontaan meer bereid zijn om het perspectief van een dader te nemen. Anderzijds is gebleken dat er geen verschil bestaat tussen werkoriëntatie en perspectiefname als hulpverleners geïnstrueerd worden om perspectief van een dader te nemen. Hoewel een modererend effect van de mate van stereotypiciteit van een dader werd verwacht, is gebleken dat bij zowel ambigue als stereotypische daders geen verschil bestaat in werkoriëntatie op de bereidheid om perspectief te nemen. Wel is onverwacht gebleken dat de ambiguïteit van een dader bij geïnstrueerd perspectief nemen, een versterkende werking heeft op de bereidheid om perspectief te nemen (hoofdeffect). Dit verband is ook in eerder onderzoek (Okimoto & Wenzel, 2010) aangetoond waarbij perspectief werd genomen van een ambigue dader door random

online respondenten. Bij spontaan perspectief nemen werd de relatie tussen ambiguïteit van een dader en de bereidheid om perspectief te nemen niet gevonden. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat wanneer hulpverleners geïnstrueerd worden om perspectief te nemen, stereotypering van een ambigue dader afneemt en van een meer stereotype dader toeneemt, wat samenhangt met de bereidheid om perspectief te nemen. Deze verklaring lijkt in lijn te liggen met de bevindingen uit onderzoek van Skorinko en Sinclair (2013). Perspectief nemen van een ambigue individu verminderd stereotypering en perspectief nemen van een individu dat overeenkomt met het algemeen heersend beeld van een bepaalde groep, versterkt stereotypering. De veronderstelling dat hulpverleners meer bereid zijn om het perspectief van een ambigue veelpleger te nemen, lijkt hierdoor waarschijnlijk. Een andere verklaring is dat walging de effecten van stereotypiciteit onderdrukt bij spontaan perspectief nemen. Meer onderzoek is nodig om deze aanname te verifiëren.

Hoewel een modererend effect van walging tussen de relatie van werkoriëntatie en bereidheid op perspectiefname werd verwacht, is er onverwacht sprake van een direct negatieve relatie van walging op perspectiefname. Deze bevinding veronderstelt dat walging een negatief effect heeft op de bereidheid om perspectief te nemen. Ook is gebleken dat walging, zoals verwacht, een modererend effect heeft op de relatie tussen werkoriëntatie en perspectiefname. Conform verwachting zijn hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie minder bereid om het perspectief van een dader te nemen waarbij zij een hoge mate van walging ervaren dan hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie. Dit verband werd zowel bij spontaan als geïnstrueerd perspectief nemen aangetoond. In tegenstelling tot de verwachting is er bij een lage ervaring van walging geen verschil gevonden tussen werkoriëntatie en de bereidheid om perspectief te nemen. Dit houdt in dat hulpverleners met een correctieve en rehabiliterende werkoriëntatie bij een lage ervaring van walging bereid zijn om het perspectief van een dader te nemen. De resultaten suggereren dat de sterkte van de relatie tussen werkoriëntatie en bereidheid tot perspectiefname afhangt van de mate van waargenomen walging. Met andere woorden, hoe meer walging een hulpverlener ervaart des te minder bereidheid ontstaat om perspectief van een dader te nemen. Verder betekent het ook dat hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie meer geremd worden om het perspectief te nemen bij een hoge mate van waargenomen walging dan hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie. Opmerkelijk is dat wanneer hulpverleners spontaan perspectief van een dader nemen er een sterkere relatie bestaat tussen werkoriëntatie en walging op de bereidheid tot perspectiefname. Deze bevinding suggereert dat wanneer hulpverleners geïnstrueerd worden om perspectief van een dader te nemen, het verschil in werkoriëntatie afneemt. Deze bevindingen ondersteunen de beredenering dat de aanwezigheid van walging altijd iets met een hulpverlener lijkt te doen. Dit komt overeen met de bevinding dat walging, ongeacht werkoriëntatie, een negatief effect heeft op perspectiefname. Ook uit ander onderzoek blijkt dat walging een krachtige emotie is en een directe invloed kan hebben op gedrag (Haidt, 2003). De onderzoeksbevindingen met betrekking tot walging belichten een belangrijke context voor de hulpverlening. Naast een verminderde bereidheid om perspectief te nemen, blijkt uit de literatuur dat

gevoelens van walging jegens een dader kunnen leiden tot een tegenoverdracht tussen hulpverlener en dader. Als deze tegenoverdracht reacties onvoldoende herkend worden kunnen zij leiden tot grensoverschrijdingen, waarbij in het extreemste geval geen sprake meer is van werkalliantie tussen hulpverlener en dader (Gabbard 2001). Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of er een samenhang is tussen waargenomen walging en werkalliantie.

Consequenties voor de werkalliantie

Er werd een positieve relatie verwacht tussen de bereidheid om perspectief te nemen van een dader en consequenties voor de werkalliantie. Conform verwachting rapporteerden hulpverleners die hoog scoorden op perspectiefname, ook meer positieve consequenties voor de werkalliantie. Dit resultaat werd gevonden bij zowel spontaan als geïnstrueerd perspectief nemen maar de gevonden relatie was sterker bij hulpverleners die geïnstrueerd perspectief namen. Verschillende onderzoeken hebben soortgelijke relatie aangetoond. Zo vertoont men na perspectiefname over het algemeen meer pro-sociaal gedrag (Hodges et al., 2011) en is er een samenhang met het vertonen van (meer) hulpgedrag (Batson et al., 1991). De veronderstelling dat perspectiefname gerelateerd is aan positieve consequenties voor de werkalliantie lijkt hierdoor waarschijnlijk.

Daarnaast werd verwacht dat de mate van stereotypiciteit van een dader de relatie tussen perspectiefname en consequenties modereert. Onverwacht werd er bij zowel spontaan als geïnstrueerd perspectief nemen een hoofdeffect van de mate van stereotypiciteit van de dader op consequenties voor de werkalliantie gevonden. Dit lijkt erop te wijzen dat er bij ambigue daders significant positievere consequenties voor de werkalliantie worden gerapporteerd dan bij stereotypische daders. Het gevonden hoofdeffect lijkt aannemelijk, aangezien andere onderzoeken van Skorinko en Sinclair (2013) en van Okimoto en Wenzel (2010) hebben aangetoond dat perspectiefname niet altijd hoeft te leiden tot een positiever beeld of positievere consequenties richting een persoon, vooral wanneer een persoon zich gedraagt volgens een bepaald stereotype. Zoals verwacht is de mate van stereotypiciteit ook een moderator tussen perspectiefname en de mate van positieve consequenties. Bij stereotypische daders betekent een toename van perspectiefname ook een significante toename van positieve consequenties. Daarentegen is een lage bereidheid tot perspectiefname minder positief gerelateerd aan consequenties voor de werkalliantie. Dit verband werd zowel gevonden bij spontaan als geïnstrueerd perspectief nemen. Verder laten de bevindingen zien dat wanneer hulpverleners geïnstrueerd werden om perspectief te nemen van ambigue daders er een sterke relatie bestaat met de mate van positieve consequenties voor de werkalliantie. Deze bevindingen zijn deels in overeenstemming met het onderzoek van Okimoto en Wenzel (2010) waaruit blijkt dat perspectiefname van ambigue daders samenhangt met positieve gevolgen. De gevonden resultaten zijn deels ook tegenstrijdig met de onderzoekresultaten van Skorinko en Sinclair (2013) en Okimoto en Wenzel (2010), want ondanks de stereotypiciteit van een dader blijkt dat er positieve consequenties optreden als hulpverleners meer bereid zijn om het perspectief van een stereotypische dader te nemen. Mogelijk worden de verschillen

verklaard door het type respondent waarbij de onderzoeken zijn uitgevoerd of door verschillen in de beschrijvingen van stereotypische personen. Welke motieven hulpverleners hebben om bij zowel stereotype als ambigue daders perspectief te nemen is in dit onderzoek niet onderzocht. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat door perspectiefname meer empathie ontstaat voor de persoon waarvan perspectief is genomen (Hodges, et al, 2011). Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of deze aanname wordt bevestigd.

Ten slotte werd er een relatie verwacht tussen werkoriëntatie van de hulpverlener en consequenties. Bij spontaan perspectief nemen werd deze relatie gevonden. Hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie, zonder instructie tot perspectiefname, rapporteerden meer positieve consequenties voor de werkaliantie dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Deze bevinding werd niet gevonden wanneer hulpverleners geïnstrueerd waren om perspectief te nemen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat door het nemen van perspectief de verschillen in werkoriëntatie verdwijnen. Verder werd verwacht dat de mate van stereotypiciteit van een dader een modererend effect heeft op de relatie tussen werkoriëntatie en consequenties. Hoewel een modererend effect van stereotypiciteit werd verwacht, bleek onverwacht ook een hoofdeffect van stereotypiciteit op de consequenties voor de werkaliantie. Met andere woorden, bij ambigue daders werden bij zowel spontaan als geïnstrueerd perspectief nemen positievere consequentie voor de werkaliantie gerapporteerd. Bij spontaan perspectief nemen werd zoals verwacht een modererend effect van de mate van stereotypiciteit op de relatie tussen werkoriëntatie en consequenties gevonden. Hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie rapporteerden significant meer positieve consequenties bij stereotypische daders dan hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie. Bij ambigue daders en spontaan perspectief nemen is er onverwacht geen verschil van werkoriëntatie op de consequenties voor de werkaliantie. Het modererend effect van stereotypiciteit op de relatie tussen werkoriëntatie en consequenties bij geïnstrueerd perspectief nemen bleef in eerste instantie uit. Deze bevinding is tegengesteld aan de verwachting maar wel veelbelovend. Dit lijkt erop te wijzen dat hulpverleners ongeacht werkoriëntatie, bij het rapporteren van consequenties voor de werkaliantie zich niet laten leiden door de mate van stereotypiciteit van een dader. Een verklaring voor dit mogelijke verband is dat de variabele perspectiefname de relatie onderdrukt. Zonder de variabele perspectiefname in het model, is er wel een significant interactie-effect van werkoriëntatie en stereotypiciteit op de consequenties voor de werkaliantie. Nadere inspectie van het interactie-effect laat zien dat er geen verschil is bij ambigue daders en werkoriëntatie maar wel bij stereotype daders en werkoriëntatie. Bij een rehabiliterende werkoriëntatie en stereotypische daders werden positievere consequenties voor de werkaliantie gerapporteerd. Perspectiefname lijkt de invloed van stereotypiciteit en werkoriëntatie op de consequenties voor de werkaliantie te onderdrukken. De veronderstelling dat perspectiefname de onderliggende relatie onderdrukt lijkt waarschijnlijk maar vervolgonderzoek is nodig om deze aanname te kunnen verifiëren.

Beperkingen van het huidige onderzoek

Dit onderzoek heeft een aantal beperkingen. Ten eerste is het meten van walging middels een zelfrapportage vragenlijst niet de optimale manier, omdat de kans op sociaal wenselijke antwoorden toeneemt (Podsakoff, MacKenzie, Lee & Podsakoff, 2003). Op deze manier is het niet zeker of dit daadwerkelijk een weergave is van de walging die een hulpverlener ervaart bij een dader. Een andere beperking van de zelfrapportage vragenlijst is dat het niet duidelijk wordt of hulpverleners ook daadwerkelijk de gerapporteerde consequenties ten uitvoer brengen en wat dit voor verschil maakt in de werkaliantie tussen hulpverlener en dader. De meest objectieve manier om daadwerkelijk de kwaliteit van de werkaliantie te meten, is door middel van observationeel onderzoek (Elvins & Green, 2008). Een tweede beperking van dit onderzoek is de verdeling in werkoriëntatie (i.e. correctief en rehabiliterend). De resultaten kunnen een enigszins vertekend beeld geven, omdat het merendeel van de hulpverleners hoog scoort op een rehabiliterende werkoriëntatie. Wellicht dat de aangetoonde verbanden sterker zouden zijn als het onderzoek zou worden uitgevoerd onder hulpverleners die voornamelijk werkzaam zijn in correctieve, justitiële instellingen. Daarnaast biedt dit onderzoek geen inzicht in consequenties als recidief en beoordeling van een dader. Vervolgonderzoek is zinvol om ook deze verbanden inzichtelijk te maken. Het meetinstrument en cases gebruikt in dit onderzoek bieden hier voldoende mogelijkheden toe. Ook wat betreft het design van het onderzoek zijn er verbeteringen mogelijk. Zo zou het wenselijk zijn dat de volgorde van de eerste en tweede cases variëren, om zodoende volgorde effecten uit te sluiten. Een andere beperking is dat er in de cases gekozen is voor daders met outgroup namen. Hiervoor is gekozen omdat blijkt dat leden uit een ingroup strenger worden beoordeeld dan leden uit de outgroup (i.e. Black Sheep effect). Dit effect treedt alleen op wanneer er sprake is van eigen groepsleden die daden hebben verricht die extreem zijn en moeilijk te zijn rechtvaardigen, zoals bijvoorbeeld in het geval van daders (Pinto, Marques, Levine & Abrams, 2010). Daarbij laten resultaten uit het onderzoek van Brink (2012) zien dat individuen meer weerstand ervaren wanneer zij zich proberen in te leven in een dader uit de ingroup dan in een dader uit de outgroup. Voor een volledig beeld van perspectief nemen en consequenties is het wenselijk om vervolgonderzoek te doen waarbij veelplegers uit de ingroup worden beschreven.

Met de gevonden resultaten in het achterhoofd, is het interessant om na te gaan in hoeverre er sprake is van een onderliggende relatie tussen beide moderatoren en wat voor mogelijke effecten dat oplevert. In het kader van stereotypische daders is het denkbaar dat de mate van waargenomen walging toeneemt wat een negatief effect kan hebben op de bereidheid om perspectief te nemen. Het meetinstrument gebruikt in dit onderzoek biedt mogelijkheden om deze effecten in vervolgonderzoek te onderzoeken. Verder is er niet gekeken naar de invloed van walging op consequenties. Voor vervolgonderzoek is het interessant om de invloed van walging op consequenties te onderzoeken, omdat walging altijd iets lijkt te doen met de bereidheid om perspectief te nemen. Het huidige onderzoek levert een bijdrage aan de literatuur over de invloed van werkoriëntatie onder hulpverleners maar het is niet duidelijk geworden of werkoriëntatie samenhangt met de functie van de hulpverlener.

Voor vervolgonderzoek is het interessant om deze samenhang te onderzoeken. Wellicht dat werkoriëntatie niet samenhangt met de functie van de hulpverlener maar meer gericht is op de individuele attitude van de hulpverlener of juist wel samenhangt en om die reden verschillen in werkoriëntatie optreden. Ten slotte kunnen er geen stellige uitspraken worden gedaan over causaliteit, aangezien de metingen op één en hetzelfde moment hebben plaatsgevonden. Hierdoor kunnen slecht relaties tussen constructen worden vastgesteld.

Implicaties

Voor zover bekend is er nog geen onderzoek gedaan naar het effect van hulpverleners die perspectief nemen van veelplegers. Op basis van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat hulpverleners over het algemeen bereid zijn om het perspectief van een veelpleger te nemen en dat dit positieve consequenties heeft voor de werkaliantie. Dit onderzoek onderstreept de positieve effecten van perspectiefname en belicht daarbij belangrijke aandachtsgebieden als stereotypiciteit van een veelpleger en waargenomen walging. Dit onderzoek vormt om verschillende redenen een belangrijke toevoeging aan de bestaande literatuur en de praktijk. Ten eerste is het betrekken van persoonlijke verschillen in werkoriëntatie en de bereidheid om perspectief te nemen nieuw. Daarnaast is er in dit onderzoek gebruikt gemaakt van hulpverleners die ook daadwerkelijk met daders werken, wat een bijdrage levert aan de verhoging van de externe validiteit van dit onderzoek. Verder is niet alleen naar de effecten van werkoriëntatie gekeken, maar ook naar de invloed van walging en stereotypiciteit op perspectiefname en consequenties voor de werkaliantie. Een belangrijk aandachtspunt voor de hulpverlening is dat waargenomen walging altijd iets lijkt te doen met hulpverleners, vooral wanneer sprake is van een meer correctieve werkoriëntatie. Een belangrijke aanbeveling voor hulpverleners is dat gevoelens van walging worden besproken bijvoorbeeld tijdens een intervisie. Het nemen van perspectief kan immers negatief worden beïnvloed door walging. Tot slot, lijkt het nemen van perspectief van een dader veelbelovend te zijn. Het lijkt een belangrijke stap te zijn waarbij positieve gevolgen voor de werkaliantie kunnen optreden. Hulpverleners met een rehabiliterende werkoriëntatie zijn over het algemeen bereid om spontaan perspectief van een dader te nemen en dit lijkt samen te hangen met positieve consequenties voor de werkaliantie. Uit dit onderzoek blijkt verder dat het nemen van perspectief van een dader door hulpverleners met een correctieve werkoriëntatie, ten eerste kan worden aanbevolen. Wel dient er rekening te worden gehouden met de mate van stereotypiciteit van een dader en walging. Zoals eerder geschreven, intervisies bieden wellicht mogelijkheden om de invloed van deze twee belangrijke componenten te verminderen.

Referenties

- Aiken, L. S., & West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park, CA: Sage.
- Baldwin, S. A., Wampold, B. E., & Imel, Z. E. (2007). Untangling the alliance-outcome correlation: Exploring the relative importance of therapist and patient variability in the alliance. *Journal of consulting and clinical psychology*, 75(6), 842.
- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., & Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(12), 1656-1666.
- Batson, C. D., Early, S., & Salvarani, G. (1997). Perspective taking: Imagining how another feels versus imagining how you would feel. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(7), 751-758.
- Baumeister, R. F. (1997). *Evil: Inside human cruelty and violence*: WH Freeman New York.
- Brink, E. W. (2012). In de schoenen van criminelen? De invloed van groepslidmaatschap en de ernst van het misdrijf op perspectiefname van daders. *Bachelort Thesis*. (Unpublished).
- Davis, M. H., Conklin, L., Smith, A., & Luce, C. (1996). Effect of perspective taking on the cognitive representation of persons: a merging of self and other. *Journal of personality and social psychology*, 70(4), 713.
- Decety, J., & Jackson, P. L. (2006). A social-neuroscience perspective on empathy. *Current directions in psychological science*, 15(2), 54-58.
- Elvins, R., & Green, J. (2008). The conceptualization and measurement of therapeutic alliance: An empirical review. *Clinical Psychology Review*, 28(7), 1167-1187.
- Elzinga, H., & Gaarhuis, R. (2004). Beveiliging tegen gevaar dat overlast heet. *Sancties2004*, 35-49.
- Gabbard, G. O. (2001). A contemporary psychoanalytic model of countertransference. *Journal of Clinical Psychology*, 57(8), 983-991.
- Galinsky, A. D., Ku, G., & Wang, C. S. (2005). Perspective-Taking and Self-Other Overlap: Fostering Social Bonds and Facilitating Social Coordination. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(2), 109-124. doi: 10.1177/1368430205051060
- Galinsky, A. D., Magee, J. C., Inesi, M. E., & Gruenfeld, D. H. (2006). Power and perspectives not taken. *Psychological science*, 17(12), 1068-1074.
- Galinsky, A. D., & Moskowitz, G. B. (2000). Perspective-taking: decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *Journal of personality and social psychology*, 78(4), 708.

- Haidt, J. (2003). The moral emotions. In R. J. Davidson, K. R. Scherer, & H. H. Goldsmith (Eds.), *Handbook of affective sciences*. (pp. 852-870). Oxford, England: Oxford University Press.
- Hodges, S. D., Clark, B. A., & Myers, M. W. (2011). Better living through perspective taking *Positive psychology as social change* (pp. 193-218): Springer.
- Kelly, D. R. (2011). *Yuck!: The nature and moral significance of disgust*: MIT Press.
- Lipsey, M. W., & Cullen, F. T. (2007). The effectiveness of correctional rehabilitation: A review of systematic reviews. *Annu. Rev. Law Soc. Sci.*, 3, 297-320.
- Lopez, V., & Russell, M. (2008). Examining the predictors of juvenile probation officers' rehabilitation orientation. *Journal of Criminal Justice*, 36(5), 381-388. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2008.07.003>
- Luborsky, L., Barber, J. P., Siqueland, L., Johnson, S., Najavits, L. M., Frank, A., & Daley, D. (1996). The revised Helping Alliance questionnaire (HAQ-II): psychometric properties. *The Journal of psychotherapy practice and research*, 5(3), 260.
- Marques, J. M., Yzerbyt, V. Y., & Leyens, J. P. (1988). The "black sheep effect": Extremity of judgments towards ingroup members as a function of group identification. *European Journal of Social Psychology*, 18(1), 1-16.
- Marshall, W., & Serran, G. (2004). The role of the therapist in offender treatment. *Psychology, Crime & Law*, 10(3), 309-320.
- Martin, D. J., Garske, J. P., & Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: a meta-analytic review. *Journal of consulting and clinical psychology*, 68(3), 438.
- Miller, A. G., Gordon, A. K., & Buddie, A. M. (1999). Accounting for evil and cruelty: Is to explain to condone? *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 254-268.
- Ministerie van Justitie (2005). Project veelplegers Veel voorkomende begrippen en afkortingen.
- Okimoto, T. G., & Wenzel, M. (2011). The Other Side of Perspective Taking Transgression Ambiguity and Victims' Revenge Against Their Offender. *Social Psychological and Personality Science*, 2(4), 373-378.
- Pinto, I. R., Marques, J. M., Levine, J. M., & Abrams, D. (2010). Membership status and subjective group dynamics: Who triggers the black sheep effect? *Journal of personality and social psychology*, 99(1), 107.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879-903.
- Raad voor de Rechtspraak (2014). Cel en TBS voor Hoofdverdachte overvallen cafetaria Almelo. Vekregen op 30-05-2014, van <http://www.rechtspraak.nl/Organisatie/Rechtbanken/Overijssel/Nieuws/Pages/Cel-TBS-hoofdverdachte-overvallen-cafetaria-Almelo.aspx>

- Rizkalla, L., Wertheim, E. H., & Hodgson, L. K. (2008). The roles of emotion management and perspective taking in individuals' conflict management styles and disposition to forgive. *Journal of Research in Personality*, 42(6), 1594-1601.
- Ross, E. C., Polaschek, D. L. L., & Ward, T. (2008). The therapeutic alliance: A theoretical revision for offender rehabilitation. *Aggression and Violent Behavior*, 13(6), 462-480. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2008.07.003>
- Serin, R., Vuong, B., & Briggs, S. (2003). Intensive supervision practices: a preliminary examination. *Ottawa: Correctional Service of Canada*.
- Settoon, R. P., & Mossholder, K. W. (2002). Relationship quality and relationship context as antecedents of person-and task-focused interpersonal citizenship behavior. *Journal of applied psychology*, 87(2), 255.
- Sherman, G. D., & Haidt, J. (2011). Cuteness and disgust: the humanizing and dehumanizing effects of emotion. *Emotion Review*, 3(3), 245-251.
- Skeem, J. L., Loudon, J. E., Polaschek, D., & Camp, J. (2007). Assessing relationship quality in mandated community treatment: blending care with control. *Psychological assessment*, 19(4), 397.
- Skeem, J. L., & Manchak, S. (2008). Back to the future: From Klockars' model of effective supervision to evidence-based practice in probation. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47(3), 220-247.
- Skorinko, J. L., & Sinclair, S. A. (2013). Perspective taking can increase stereotyping: The role of apparent stereotype confirmation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(1), 10-18.
- Todd, A. R., Bodenhausen, G. V., Richeson, J. A., & Galinsky, A. D. (2011). Perspective taking combats automatic expressions of racial bias. *Journal of personality and social psychology*, 100(6), 1027.
- Tollenaar, N., & van der Laan, A. (2013). Monitor veelplegers 2013.
- Tybur, J. M., Lieberman, D., & Griskevicius, V. (2009). Microbes, mating, and morality: individual differences in three functional domains of disgust. *Journal of personality and social psychology*, 97(1), 103.
- Van Voorhis, P., Cullen, F. T., Link, B. G., & Wolfe, N. T. (1991). The impact of race and gender on correctional officers' orientation to the integrated environment. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 28(4), 472-500.
- Vescio, T. K., Sechrist, G. B., & Paolucci, M. P. (2003). Perspective taking and prejudice reduction: The mediational role of empathy arousal and situational attributions. *European Journal of Social Psychology*, 33(4), 455-472.
- Wampold, B. E., & Brown, G. S. J. (2005). Estimating variability in outcomes attributable to therapists: a naturalistic study of outcomes in managed care. *Journal of consulting and clinical psychology*, 73(5), 914.

Zebel, S., Doosje, B., Spears, R. & Vliek, M.L.W. (2010). Tempering a tainted group history: Group satisfaction moderates perspective taking and reduces group guilt. Manuscript submitted for publication.

Bijlage A: Informed Consent Formulier Vragenlijst

Beste werknemer,

Hartelijk dank voor uw deelname aan een onderzoek onder werknemers in de leeftijd van 18 tot en met 65 jaar. Het betreft een afstudeeronderzoek behorend bij de opleiding psychologie van Conflict, Risico en Veiligheid aan de Universiteit van Twente, uitgevoerd door Effi van den Heuvel onder begeleiding van dr. S. Zebel.

Via deze weg wil ik u informeren over het onderzoek waaraan u zal deelnemen. Het onderzoek heet: ‘Reacties op daders’. In het onderzoek krijgt u een aantal fictieve fragmenten te lezen, aan u de vraag om deze goed door te lezen. Bij de fragmenten horen een aantal stellingen waarin u kunt aangeven in hoeverre u het eens dan wel oneens bent met deze stellingen. Na afronding van de vragenlijst, krijgt u nadere informatie over het onderzoek.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 minuten van uw tijd in beslag nemen. Het is belangrijk dat u het onderzoek in één keer en ongestoord kan afmaken. Er zijn geen goede of slechte antwoorden. Ik ben uitsluitend geïnteresseerd in uw beleving.

Uw gegevens worden volstrekt vertrouwelijk en anoniem verwerkt. Deze gegevens worden enkel gebruikt voor dit onderzoek en zullen niet beschikbaar zijn voor derden. Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig, u hebt daarom de mogelijkheid om op elk gewenst moment te stoppen met de medewerking.

Na afloop van het onderzoek kunt u, indien gewenst aangeven dat u over de verkregen resultaten op de hoogte zou willen worden gesteld.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking aan dit onderzoek!

Met vriendelijke groet,

Effi van den Heuvel

Masterstudent psychologie van Conflict, Risico en Veiligheid

Als u na het onderzoek nog vragen heeft kunt u contact opnemen met Effi van den Heuvel via e.vandenheuvel-1@utwente.nl

- Wanneer u op akkoord klikt, geeft u aan dat u bovenstaande informatie heeft gelezen en akkoord gaat met deelname aan het onderzoek.

Bijlage B: Vragenlijst

Hieronder de vragenlijst gebruikt in het onderzoek. Vraag 11 tot en met vraag 64 zijn twee keer gesteld, eenmaal na de eerste case en de tweede keer na de tweede case.

Hieronder ziet u een aantal stellingen. Het gaat hierbij om uw mening. Er zijn geen goede of slechte antwoorden.

[illegible]

Hieronder ziet u een aantal stellingen. Het gaat hierbij om uw mening. Er zijn geen goede of slechte antwoorden.

[illegible]

[illegible]

Beantwoord de volgende vragen. Er zijn geen goede of slechte antwoorden.

[illegible]

In hoeverre heeft u zich geprobeerd...

[illegible]

[illegible][illegible]

Met betrekking tot ... voel ik

[illegible]

werken.							
57. Ik zou bereid zijn extra tijd te investeren in ... als hij achterloopt met zijn behandeling vanwege motivatieproblemen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
58. Ik zou extra tijd vrij maken voor een gesprek met wanneer dit nodig is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
59. Ondanks ik het druk heb, zou ik bereid zijn extra tijd te maken voor ... wanneer dit nodig is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre is uw indruk gebaseerd op?

	Helemaal niet						Heel erg
60. het delict	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
61. zijn gedrag	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
62. zijn uiterlijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Beantwoord de volgende vragen.

	Helemaal niet						Heel erg
63. In hoeverre vindt u het gepleegde delict ernstig?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
64. In hoeverre vindt u dat het delict ernstige gevolgen voor het slachtoffer heeft?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

65. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
☐ Vrouw

66. Wat is uw leeftijd?

67. Wat is uw hoogst behaald opleidingsniveau?

- ☐ Basisonderwijs
☐ Voortgezet beroepsonderwijs (LTS, MAVO, HAVO, VWO)
☐ Middelbaar beroepsonderwijs (= MBO, MTS, MEAO, E-opleiding)
☐ Hoger beroepsonderwijs (HBO)
☐ Universitair onderwijs

68. In welke instelling werkt u?

- ☐ Tactus; Forensische verslavingszorg
☐ FPC de Rooyse Wissel
☐ Penitentiaire inrichting Grave
☐ Verslavingsreclassering
☐ Anders, namelijk _____

69. Wat is de grootte van uw team/afdeling (aantal werknemers).

- ☐ 0-10
- ☐ 10-20
- ☐ 20-30
- ☐ 30-40
- ☐ 40-50
- ☐ 50 en meer medewerkers

70. Hoe lang werkt u reeds bij uw huidige instelling?

- ☐ Jaren _____
- ☐ Maanden _____

71. Hoeveel jaar werkt u reeds voor een forensische/justitiële instelling?

72. Wat zijn uw werkzaamheden met daders/cliënten (meerdere antwoorden mogelijk).

- ☐ Behandeling
- ☐ Resocialisatie
- ☐ Begeleiding
- ☐ Beveiliging
- ☐ Anders, namelijk: _____

In hoeverre bent u over het algemeen bereid zich te verplaatsen in een...

[illegible]

Bijlage C:Eerste case (spontaan perspectief nemen)

Stereotypische veelpleger

Hieronder volgt een fictieve bijschrijving van een dader. Lees deze tekst rustig en aandachtig door.

Samir A. (31 jaar) heeft de typische trekken van een drugsverslaafde: ingevallen wangen, ogenschijnlijk weinig tanden en spiedende maar doffe ogen. Ook zijn afgerafelde sokken en versleten sportschoenen wijzen op een weerbarstig leven. Samir A. is ruim de helft van zijn leven verslaafd aan heroïne en cocaïne.

Samir A. heeft sinds 2001 een imposant strafblad opgebouwd; in totaal 14 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder straatroof, winkeldiefstal en vernielingen. 27 maanden geleden stond Samir A. wederom terecht voor een overval met geweld. Hij zou bij een woninginbraak hebben geprobeerd waardevolle spullen te ontvreemden, dat mislukte echter omdat hij betrapt werd door de oudere bewoner van de woning. Vervolgens heeft Samir A. de bewoner (79 jaar) tweemaal gestoken in zijn maag en darmstreek. Samir A. is na de steekpartij gevlucht maar werd even later aangehouden. Het slachtoffer overleefde de steekpartij.

Samir A. heeft een groot gedeelte van zijn straf uitgezeten en krijgt nu behandeling in een forensische instelling. Tot op de dag van vandaag toont Samir A. geen berouw naar het slachtoffer en is hij niet gemotiveerd voor behandeling. Zo komt hij verlofafspraken niet na en houdt hij zich niet aan de structuur van de afdeling. Een gesprek met Samir A. verloopt als volgt:

Medewerker: “Vandaag hebben we dit gesprek om te kijken welke begeleiding je nodig hebt om herhaling te voorkomen. Er zijn een aantal vragen die ik ga stellen. Deels hebben deze vragen te maken met het gepleegde delict, de gewapende overval, maar ook over jouw toekomstplannen. Kun je daar wat meer over vertellen?”.

Samir A.: “Het lijkt me dat dit wel ergens in mijn dossier staat, waarom moet ik dit opnieuw vertellen? Het was niet mijn schuld dat die man werd neergestoken. Ik draai nu op voor de fouten van die oude man. Hij had mij nooit moeten betrappen, doordat ik van hem schrok, kon ik niet anders dan mijn mes trekken. Nu is de situatie zo uit de hand gelopen dat ik hier zit en dat vind ik echt onnodig. Ik vind het zinloos om te praten over het delict en cocaïne gebruik. Ik weet gewoon zeker dat zo iets nooit meer gebeurt en daar hoeft ik geen behandeling voor te hebben. Sowieso is de behandeling waardeloos. Wat mij betreft zijn we voor nu uitgesproken”.

Ambigue veelpleger

Hieronder volgt een fictieve bijschrijving van een dader. Lees deze tekst rustig en aandachtig door.

Samir A. (31 jaar) ziet er verzorgd uit en oogt vriendelijk. Samir A. is ruim de helft van zijn leven verslaafd geweest aan heroïne en cocaïne. Afgezien daarvan oogt hij patent met zijn kortgeknipte haar, blouse en spijkerbroek.

Samir A. heeft sinds 2001 een imposant strafblad opgebouwd; in totaal 14 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder straatroof, winkeldiefstal en vernielingen. 27 maanden geleden stond Samir A. wederom terecht voor een overval met geweld. Hij zou bij een woninginbraak hebben geprobeerd waardevolle spullen te ontvreemden, dat mislukte echter omdat hij betrappt werd door de oudere bewoner van de woning. Vervolgens heeft Samir A. de bewoner (79 jaar) tweemaal gestoken in zijn maag en darmstreek. Samir A. is na de steekpartij gevlucht maar werd even later aangehouden. Het slachtoffer overleefde de steekpartij.

Samir A. heeft een groot gedeelte van zijn straf uitgezeten en krijgt nu behandeling in een forensische instelling. Samir A. werkt hard voor zijn behandeling en is gemotiveerd om te veranderen. Zo volg Samir A. de structuur van de behandeling, toont hij inzet tijdens behandelgroepen en komt hij verlofafspraken na. Naar het personeel is Samir A. vriendelijk, open en behulpzaam. Daarnaast overweegt hij om als vrijwilliger in een zorgboerderij te gaan werken.

Een gesprek met Samir A. verloopt als volgt:

Medewerker: “Vandaag hebben we dit gesprek om te kijken welke begeleiding je nodig hebt om herhaling te voorkomen. Er zijn een aantal vragen die ik ga stellen. Deels hebben deze vragen te maken met het gepleegde delict, de gewapende overval, maar ook over jouw toekomstplannen. Kun je daar wat meer over vertellen?”.

Samir A: “Ik heb het delict gepleegd om mijn gebruik te betalen. De bewoner betrapte mij tijdens mijn daad, waardoor ik schrok en mijn mes trok. Ik vind het heel erg wat ik het slachtoffer heb aangedaan. Dit had ik nooit mogen doen. Ik schaam me voor mijn gedrag en heb er tot op de dag van vandaag veel spijt van. Ik zou willen dat het nooit was gebeurd. Toekomstplannen? Ik zit prima waar ik nu zit. Het gaat goed en ik kan aan mezelf werken. Ik heb de afgelopen tijd veel geleerd en weet nu ook wat ik met mijn toekomst wil. Ik zou graag willen werken met mensen en hen helpen waar nodig. Daarnaast zou ik over een aantal jaar begeleid willen wonen, die stok achter de deur heb ik nodig en geeft mij een fijn gevoel”.

Bijlage D: Tweede case (geïnstreerd perspectief nemen)

Stereotype veelpleger

Hieronder volgt wederom een fictieve beschrijving van een andere dader. Het is de bedoeling dat u zich tijdens het lezen probeert in te leven in deze dader. Probeert u zich voor te stellen dat u deze dader bent. Welke gedachten en gevoelens ervaart u als deze dader? Na het lezen van deze casus zal u gevraagd worden enkele van deze gedachten en gevoelens te beschrijven.

Achmed B. (32 jaar) heeft een mager postuur en donkere ogen. Hij draagt een zwart petje, blauw vest, trainingsbroek en zwarte Nike Air Max schoenen. Achmed B. is ruim 10 jaar verslaafd aan cocaïne.

Achmed B. had op 16 jarige leeftijd zijn eerste strafzaak en reeds staan er in totaal 12 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder vermogensdelicten en vernieling. 24 maanden geleden stond hij wederom terecht voor een overval met geweld op een 35 jarige vrouw. Het slachtoffer rijdt in haar auto naar huis als zij merkt gevolgd te worden door een andere auto (die later gestolen blijkt te zijn). Als zij uit haar auto stapt en richting huis loopt, ziet ze Achmed B. uit zijn auto stappen. Hij grijpt haar van achteren vast en steekt een mes in haar zij. Achmed B. dwingt vervolgens het slachtoffer mee te komen. Het slachtoffer geeft al haar spullen af en wordt gefouilleerd. Achmed B. drukt haar vervolgens een mes tegen haar hals en dwingt het slachtoffer haar pincode bekend te maken. Achmed B. wordt betrappt door een buurman en vlucht maar wordt later gearresteerd. In de verklaring van het slachtoffer staat dat Achmed B. onder invloed van drugs leek te zijn en een agressieve indruk maakte. Het slachtoffer beschrijft in haar verklaring dat ze doodsangsten heeft uitgestaan.

Achmed B. heeft een groot gedeelte van zijn straf uitgezeten en wordt inmiddels behandeld in een forensische instelling. Hij toont geen berouw naar het slachtoffer, is niet gemotiveerd voor behandeling en legt problemen buiten zichzelf. Ook ziet hij geen problemen in het gebruik van alcohol. Naar het personeel is Achmed B. onvriendelijk. Hij wordt door hulpverleners omschreven als gericht op het verkrijgen van macht en status door middel van stoer en manipulerend gedrag. Daarnaast verzuimt hij afspraken met de reclassering en het uitvoeren van zijn taakstraf.

In een gesprek met Achmed B. zegt hij het volgende:

“Het is zinloos om te praten over het delict en mijn zogenaamde terugval in alcohol. Ik weet dat ik nooit meer cocaïne zal gebruiken maar alcohol kan zo nu en dan wel, dat brengt mij niet in de problemen. Ook heb ik sinds 6 maanden een vriendin en door haar wil ik ook niet meer gebruiken. Als ik vrij kom, ga ik bij mijn vriendin wonen en willen we samen een gezinnetje stichten. Voor het werk heb ik nog geen plannen, dat komt later wel. In ieder geval wil ik hier zo snel mogelijk weg”.

Ambigue veelpleger

Hierna volgt wederom een fictieve beschrijving van een andere dader. Het is de bedoeling dat u zich tijdens het lezen probeert in te leven in deze dader. Probeert u zich voor te stellen dat u deze dader bent. Welke gedachten en gevoelens ervaart u als deze dader? Na het lezen van deze casus zal u gevraagd worden enkele van deze gedachten en gevoelens te beschrijven.

Achmed B. (32 jaar) heeft een klein postuur en donkere haren. Hij draagt een zwarte broek, sweater, grijze schoenen en een bril. Achmed B. is ruim 10 jaar verslaafd aan cocaïne.

Achmed B. had op 16 jarige leeftijd zijn eerste strafzaak en reeds staan er in totaal 12 strafzaken voor gepleegde feiten waaronder vermogensdelicten en vernieling. 24 maanden geleden stond hij wederom terecht voor een overval met geweld op een 35 jarige vrouw. Het slachtoffer rijdt in haar auto naar huis als zij merkt gevolgd te worden door een andere auto (die later gestolen blijkt te zijn). Als zij uit haar auto stapt en richting huis loopt, ziet ze Achmed B. uit zijn auto stappen. Hij grijpt haar van achteren vast en steekt een mes in haar zij. Achmed B. dwingt vervolgens het slachtoffer mee te komen. Het slachtoffer geeft al haar spullen af en wordt gefouilleerd. Achmed B. drukt haar vervolgens een mes tegen haar hals en dwingt het slachtoffer haar pincode bekend te maken. Achmed B. wordt betrapd door een buurman en vlucht maar wordt later gearresteerd. In de verklaring van het slachtoffer staat dat Achmed B. een zenuwachtige en verwarde indruk maakte.

Achmed B. heeft een groot gedeelte van zijn straf uitgezeten en wordt inmiddels behandeld in een forensische instelling. Hij volgt alle trainingen die worden aangeboden. Het gaat om een terugvalpreventietraining, een delictpreventietraining en een leefstijltraining. De terugvalpreventietraining en delictpreventietraining vindt hij zelf het meest zinvol: “Door deze trainingen krijg ik inzicht in mijn gedrag en valkuilen. Ik krijg steeds meer zicht op gebeurtenissen die mij uit balans brengen”.

Ook heeft hij spijt van zijn daad en heeft hij middels een brief excuses gemaakt aan het slachtoffer. Hij wordt door hulpverleners omschreven als gericht op het aangaan van sociale contacten en stipt in het nakomen van afspraken, ook met de reclassering. Zo heeft hij een groot gedeelte van zijn taakstraf voltooid in de vrije avonduren. Achmed B. ziet zijn familie als voorbeeld, omdat niemand in zijn familie bekend is met middelenmisbruik en delictgedrag.

In een gesprek met Achmed B. zegt hij het volgende:

“Ik heb veel spijt van mijn daden en wat ik daarmee andere mensen heb aangedaan. Ik weet inmiddels dat ik van drugs af moet blijven. Soms ervaar ik trek en dat vind ik lastig. Gelukkig kan ik hierover praten met de hulpverlening. Inmiddels weet ik ook dat ik begeleiding voor langere tijd nodig heb. Zo raak ik snel in de stress als het om mijn financiën gaat en moet ik zo nu en dan mijn hoofd leeg maken. Mijn familie is blij dat ik hier ben en werk aan een ander leven. Het doet mij goed om te zien dat ik hen trots maak en steeds meer vertrouwen terugwin.”

Bijlage E: Debriefing

Geachte werknemer,

Allereerst bedankt voor uw deelname aan dit onderzoek. Na een misdrijf kunnen daders in aanraking komen met verschillende instanties en hulpverleners. De afgelopen jaren hebben verschillende onderzoeken gefocust op de werkrelatie tussen hulpverleners en daders en daarmee behaalde resultaten. Voornamelijk is onderzoek gedaan naar de karakteristieken van een dader en succesvolle behandelmethodes. De individuele bijdrage van een professional aan de werkrelatie is echter weinig onderzocht. Het doel van dit onderzoek is te meten in hoeverre hulpverleners bereid zijn het perspectief te nemen van een dader en wat de consequenties van het genomen perspectief zijn. De bereidheid tot het nemen van perspectief houdt de mate in waarin professionals zich kunnen en willen verplaatsen in een dader. Uit meerdere, recente onderzoeken blijkt dat perspectiefname niet altijd hoeft te leiden tot een positiever beeld of tot positieve intenties richting deze persoon. Als een dader zich stereotypisch gedraagt zal perspectief nemen tot sterkere stereotypering leiden. Daarentegen blijkt dat wanneer een dader zich niet stereotypisch gedraagt, perspectiefname positieve gevolgen kent. Stereotypisch houdt in dat de dader mogelijk voldoet aan een algemene opvatting over daders. U bent zojuist willekeurig verdeeld over één van de vier mogelijke condities en fragmenten. Dit houdt in dat u twee fragmenten heeft gelezen waarin een dader zich stereotypisch of niet stereotypisch gedroeg. Vervolgens werd gemeten in hoeverre u bereid was tot het nemen van perspectief van deze dader. De verkregen resultaten zijn belangrijk voor inzicht in de werkrelatie tussen hulpverleners en daders en kunnen bijvoorbeeld in de praktijk toegepast worden.

**Aangezien u door deze informatie mogelijk het onderzoek anders had ingevuld, is het van belang dat u deze informatie nog niet deelt met collega's alvorens zij hebben deelgenomen. Alvast dank voor uw begrip.*

Met vriendelijke groet,

Effi van den Heuvel

Bijlage F: Beschrijvende statistiek

Tabel F1: Beschrijvende statistiek van de scores van hulpverleners op de onafhankelijke variabelen en afhankelijke variabelen (perspectiefname en consequenties) bij de eerste case

Variabelen	N	Min.	Max.	M	SD
Werkoriëntatie	130	0.70	6.00	4.62	1.13
Stereotypiciteit	128	0.50	6.00	3.81	1.25
Ambigüiteit	128	0.00	6.00	3.86	1.60
Perspectiefname	125	0.00	6.00	3.24	1.42
Walging	125	0.00	6.00	2.02	1.40
Consequenties	123	0.40	6.00	3.75	1.10
Moraal	128	0.00	5.50	2.40	1.62
Recidief	123	1.40	6.00	3.66	1.33
Beoordeling	123	0.00	5.00	2.87	1.08
Mening	125	0.00	5.33	2.51	1.28

Tabel F2: Beschrijvende statistiek van de scores van hulpverleners op de onafhankelijke variabelen en afhankelijke variabelen (perspectiefname en consequenties) bij de tweede case

Variabelen	N	Min.	Max.	M	SD
Werkoriëntatie	130	0.70	6.00	4.62	1.13
Stereotypiciteit	111	1.00	6.00	3.79	1.18
Ambigüiteit	111	0.00	6.00	3.65	1.66
Perspectiefname	111	0.00	5.75	3.44	1.10
Walging	111	0.00	5.50	2.25	1.34
Consequenties	109	0.50	5.90	3.73	1.04
Moraal	111	0.00	6.00	2.57	1.63
Recidief	110	0.60	6.00	3.45	1.36
Beoordeling	110	0.25	5.00	2.92	1.13
Mening	111	0.00	5.33	2.34	1.39

Bijlage G: Betrouwbaarheidsanalyse

Tabel G1: Betrouwbaarheidsanalyse van de schalen

Schaal	Aantal items	Cronbach alpha spontaan	Cronbach alpha instructie
1. Werkoriëntatie	10	0.94	0.94
2. Stereotypiciteit	4	0.81	0.80
3. Ambigüiteit	3	0.90	0.92
4. Bereidheid perspectiefname	8	0.94	0.88
5. Walging	6	0.91	0.87
6. Consequenties	10	0.92	0.91
7. Moraal	2	0.80	0.77
8. Recidief	5	0.92	0.92
9. Beoordeling	4	0.81	0.81
10. Mening	3	0.88	0.92

Bijlage H: Resultaten hoofd- en interactie effecten eerste case

Tabel H1: Hoofd- en Interactie-effecten van spontaan perspectief nemen, eerste case

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Stereotypiciteit	(1,119)	-0.02	-0.13	0.899
	Werkoriëntatie	(1,119)	0.39***	4.001	0.000
	Walging	(1,119)	-0.31**	-3.482	0.001
	Werkoriëntatie* Stereotypiciteit	(1,119)	0.09	0.869	0.387
	Werkoriëntatie* Walging	(1,119)	0.156*	2.467	0.015

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H2: Interactie-effect walging en werkoriëntatie, eerste case

Afhangelijke variabele		Interactie	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Lage Walging	Werkoriëntatie	0.18	1.186	0.283
	Hoge Walging	Werkoriëntatie	0.61***	5.364	0.000

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H3. Hoofd- en Interactie-effecten spontaan perspectief nemen, zonder walging als predictor, eerste case

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Stereotypiciteit	(1,121)	0.18	1.614	0.109
	Werkoriëntatie	(1,121)	0.58***	5.845	0.000
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,121)	-0.06	-0.643	0.521

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H4. Hoofd- en Interactie-effecten consequenties voor de werkalliantie bij de eerste case

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Consequenties	Stereotypiciteit	(1,116)	0.45***	6.945	0.000
	Perspectiefname	(1,116)	0.28***	4.984	0.000
	Werkoriëntatie	(1,116)	0.27***	3.863	0.000
	Stereotypiciteit* perspectiefname	(1,116)	-0.14*	-2.542	0.012
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,116)	-0.17*	-2.554	0.012
	Perspectiefname* Werkoriëntatie	(1,116)	0.04	1.147	0.254

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H5: Interactie-effecten stereotypiciteit versus bereidheid tot perspectiefname, eerste case

Afhankelijke variabele		Interactie	B	t	p
Consequenties	Stereotypisch	Perspectiefname	0.41***	5.460	0.000
	Ambigue	Perspectiefname	0.14	1.698	0.092

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H6: Interactie-effecten stereotypiciteit versus werkoriëntatie, eerste case

Afhankelijke variabele		Interactie	B	t	p
Consequenties	Stereotypisch	Werkoriëntatie	0.44***	4.747	0.000
	Ambigue	Werkoriëntatie	0.11	1.084	0.280

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H7: Hoofd- en Interactie-effecten consequenties, eerste case, zonder perspectiefname als variabele

Afhankelijke variabele		Df	B	t	p
Consequenties	Stereotypiciteit	(1,119)	0.49***	6.810	0.000
	Werkoriëntatie	(1,119)	0.39***	6.170	0.000
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,119)	-0.26***	-4.065	0.000

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel H8: Interactie-effecten stereotypiciteit versus werkoriëntatie op consequenties, eerste case, zonder perspectiefname als variabele

Afhankelijke variabele		Interactie	B	t	p
Consequenties	Stereotypisch	Werkoriëntatie	0.65***	7.453	0.000
	Ambigue	Werkoriëntatie	0.13	1.448	0.150

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Bijlage I: Resultaten hoofd- en interactie effecten tweede case

Tabel I1: Hoofd- en Interactie-effecten tweede case, geïnstrueerd perspectief nemen

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Stereotypiciteit	(1,103)	0.24*	2.465	0.015
	Casus Spontaan	(1,103)	-0.08	-0.816	0.391
	Werkoriëntatie	(1,103)	0.11	1.192	0.236
	Walging	(1,103)	-0.25**	-3.444	0.001
	Werkoriëntatie* Stereotypiciteit	(1,103)	0.14	1.296	0.198
	Werkoriëntatie* Walging	(1,103)	0.16*	2.230	0.028
	Stereotypiciteit*Casus Spontaan	(1,103)	0.31	1.612	0.110

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I2: Interactie-effecten tweede case, walging en werkoriëntatie, geïnstrueerd perspectief nemen

Afhangelijke variabele		Interactie	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Lage Walging	Werkoriëntatie	-0.11	-0.896	0.372
	Hoge Walging	Werkoriëntatie	0.31*	2.255	0.026

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I3: Hoofd- en Interactie-effecten tweede case, zonder walging als predictor, geïnstrueerd perspectief nemen

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Perspectiefname	Stereotypiciteit	(1,105)	0.37***	3.645	0.000
	Werkoriëntatie	(1,105)	0.07	0.794	0.429
	Casus Spontaan	(1,105)	-0.06	-0.586	0.559
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,105)	-0.05	-0.578	0.564
	Stereotypiciteit* Casus Spontaan	(1,105)	0.20	1.944	0.055

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I4: Hoofd- en Interactie-effecten consequenties, tweede case, geïnstrueerd perspectief nemen

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Consequenties	Stereotypiciteit	(1,100)	0.21*	2.412	0.018
	Casus Spontaan	(1,100)	0.02	0.220	0.826
	Perspectiefname	(1,100)	0.50***	5.916	0.000
	Werkoriëntatie	(1,100)	0.11	1.466	0.146
	Stereotypiciteit* perspectiefname	(1,100)	0.23**	2.654	0.009
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,100)	-0.58	-0.558	0.578
	Perspectiefname* Werkoriëntatie	(1,100)	-0.16	-1.481	0.142
	Stereotypiciteit* Casus Spontaan	(1,100)	0.02	0.207	0.836

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I5: Interactie-effecten stereotypiciteit versus bereidheid tot perspectiefname, tweede case, geïnstrueerd perspectief nemen

Afhangelijke variabele		Interactie	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Consequenties	Stereotypisch	Perspectiefname	0.27*	2.442	0.016
	Ambigue	Perspectiefname	0.73***	5.602	0.000

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I6: Hoofd- en Interactie-effecten consequenties, tweede case, geïnstrueerd perspectief nemen, zonder perspectiefname als predictor

Afhangelijke variabele		<i>Df</i>	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Consequenties	Stereotypiciteit	(1,103)	0.40***	4.355	0.000
	Casus Spontaan	(1,103)	0.08	0.829	0.409
	Werkoriëntatie	(1,103)	0.12	1.441	0.153
	Stereotypiciteit* Werkoriëntatie	(1,103)	-0.17*	-1.994	0.049
	Stereotypiciteit* Casus Spontaan	(1,103)	0.12	1.307	0.194

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel I7: Interactie-effecten stereotypiciteit versus werkoriëntatie; tweede case zonder perspectiefname als predictor

Afhangelijke variabele		Interactie	<i>B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Consequenties	Stereotypisch	Werkoriëntatie	0.29*	2.210	0.029
	Ambigue	Werkoriëntatie	-0.05	-0.439	0.662

Noot. * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.